

Культурно-політичний двотижневик для українців
у Чеській Республіці

Тематичний літературний номер / Tematické literární číslo

Kulturně-politický čtrnáctideník pro Ukrajince v České republice

14 грудня, № 20–21/2012, рік XX / 14. prosince, č. 20–21/2012, ročník XX

www.ukrajinci.cz

пороги

ЧАС ЧИТАТИ!

— як чеською, так і українською, а й невпинно перекладають те, що їм особливо сподобалося. Як і минулого року, основний інтелектуальний вклад у цей випуск зробив перекладач Олексій Севрук, який взагалі пропонує присвячувати літературі не один подвійний, а бодай два чи три подвійні номери щороку, бо, мовляв, у політиці-економіці-соціалці все одно нічого доброго не діється і нема чого їм надавати стільки уваги, а у літературі — так, там багато цікавого, доброго й вічного. Що ж, певна доля жарту у цій істині є ☺. Олексій не лише запропонував

нові молоді персоналії — Ганни Величко й Петри Грицовой. Майже всі мають своє освітнє коріння у Празі, тільки пані Кіндлерова навчалася у Брно, однак вже давно живе й працює у чеській столиці. Вдалося повернутися до улюбленої «заробітчанської» теми й мені — завдяки перекладу уривку з нової книги Петри Гулової. Адже, як би там не було, але саме новітня міграція «підживлює» українське життя у Чехії. У романі Гулової відчувається «чеський стиль» написання, він має й критичні відгуки — однак наразі нічого іншого до теми у чеській, та й українській літературі теж, практично не з'являлося.

Коли ми готували номер до друку, стало відомо, що уряд Азарова пішов у відставку. Разом із ним — і одіозний міністр-українофоб Табачнік. Без сумніву, що там, у компанії з «колесніченками», «шттовхатиме» нові емсько-валуєвські укази-циркуляри, які матимуть на меті «зрівняти мови». Якби ж то вони хотіли зрівняти українську з російською! Але ні, вони прагнуть зрівняти її із... білоруською.

Щоб в Україні, як і у її північно-західній сусідці, рідна мова опинилася на повному маргінесі, а її носії й популяризатори — за ґратами, за кордоном, за містом або де-небудь інде, щоб їх не було ні видно, ні чути. А якщо й чути, то винятково у шароварно-грозетській формі а-ля Поплавський-Сердючка.

І цей номер — наше своєрідне «вітання» «проФесіоналам». Доказ того, що українською мовою й літературою цікавляться. Вдома і у світі. Не лише українці, а й іноземці. Не лише дослідники-фольклористи, а й люди найрізноманітніших професій. Бо це — гарна, розвинена мова і чудова, модерна література...

Олександра Лівінської

Слово редактора

Приблизно торік нам вдалося випустити у світ тематичний літературний номер, який мав непогані успіхи серед читачів, зокрема студентства й загалом освіченішої частини української громади Чехії й самих чехів, котрі цікавляться українською культурою. Це був дуже вдалий номер часопису, тому ми вирішили подібне число видати й тепер. Звісно, дуже допомогли студенти й випускники українistik чеських вузів, які не тільки щільно стежать за сучасною літературою

загальну концепцію числа, а й сам підготували низку публікацій — репортаж, інтерв'ю, переклади, твори для публікації тощо. Також чимало цеглинок до номеру додала й Катя Газукіна. Їй, зокрема, завдячуємо оперативне підготовлене інтерв'ю із Тарасом Прохаськом. Щоправда, переклад його книги на чеську був довгоочікуваний, і лише щойно з'явився у книгарнях. Поряд із вже відомими іменами українсько-чеського перекладу Рітою Кіндлеровою та Мирославом Томаком представляємо й відносно

■ Будні культури 3:

Олексій Севрук: Андрухович завітав до Брна — на презентацію солідної чеської антології «Україна, давай, Україна!»

■ Розмова з легендою

4-9: Катерина Газукіна та Олександр Стелібська розмовляють із Тарасом Прохаськом, роман якого вони старанно перекладали на чеську і презентували видання у бібліотеці Вацлава Гавела. Олексій Севрук та Катерина Газукіна «розкрутили» на інтерв'ю Юрія Андруховича:

про Гавела, Чехословаччину дитинства письменника, чеську літературу, «малі мови», заробітчан, Східну Україну, Бруно Шульца та багато іншого...

■ Переклад чеської прози 10-11:

Повість, чи то збірка оповідань, «Ми ще тут» Яна Балабана у перекладі Ганни Величко.

■ Злободенне краснописьменство 12-13:

«Чехія, земля обіцяна»

— уривок із роману Петри Гулової у перекладі Олександри Лівінської.

■ Переклад сучасної класики 14-15:

«Камінь-гора-папір» Барни Грегорової у перекладі Олександри Севрука. Кілька уривків.

■ Чеський переклад сучасності 16-19:

Сергій Жадан. «Депеш мод» у перекладі Мирослава Томака. Юрій Іздрик. «Воцек» у перекладі Петри Грицовой.

■ Оригінал у перекладі 20-21:

Оксана Забужко: Повернення до Грацу. Зі збірника «З мапи книг і людей» переклада Ріта Кіндлерова.

■ Поезія 22:

Вірші Григорія Семенчука, молодого поета з Хмельницького.

Брно, давай Україну!

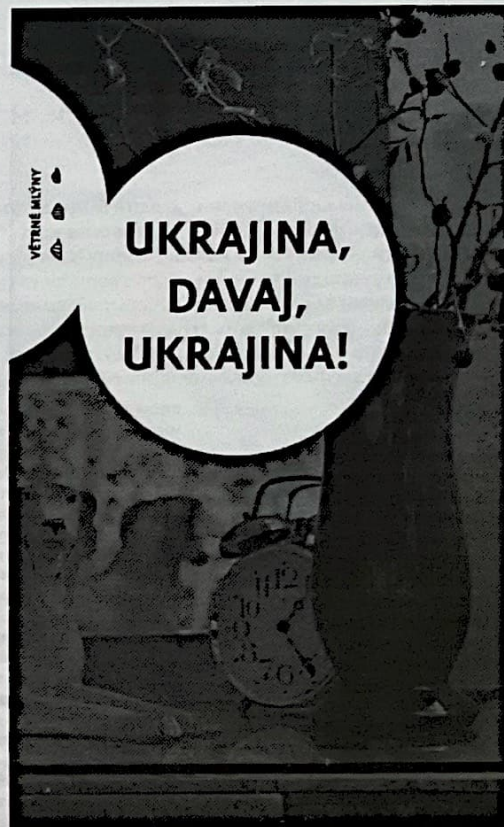
Українознавче життя Південної Моравії жвавішає...

Сьомого листопада цього року в брненському «Домі панів із Кунштату», де міститься Спілка митців Моравії, відбулася презентація антології українського оповідання, що несе феєричну назву «Україна, давай, Україна!». Так відбулося логічне завершення кількарічного едиторського, перекладацького, редакторського та видавничого процесу. Антологія має на меті представити чеським читачам зріз актуальною українською прозою, що до неї упорядники вжили епітет «постчорнобильська». Книга в обсязі — майже тисяча сторінок, містить 55 прозових текстів від 44 авторів і є втіленням давнього замислу випускниці брненської україністики Луції Ржегоржікової та одного з найвідоміших заоканських українців, Марка Роберта Стеха. Проте вона представляє результат колективної співпраці цілої низки перекладачів, текстових едиторів, коректорів та дизайнерів. Після антології «Експрес Україна», яка вийшла кілька років тому, це — друга подібна публікація, покликана презентувати найсучаснішу українську художню прозу серед чеських читачів.

Тож святкова зала «будинку кунштатських панів» збирала того вечора з такої урочистої нагоди велику кількість людей — чехів та українців, університетських викладачів та членів української громади, студентів, перекладачів і просто прихильників красного письменства. Після промов представників видавництва «Ветрне Млини» Луції та Павла Ржегоржікових наслідував відео-привіт з Америки від Марка Роберта Стеха. Та читання Юрія Андруховича, який прилетів з України спеціально з нагоди хрестин антології, було, безсумнівно, головним «цяхом» програми. «Ветрне Млини» вирішили скористатися нагодою, і зняли у співпраці з Чеським телебаченням восьмихвилинний фільм за участі найвідомішого сучасного українського письменника. Режирував фільм відомий режисер Й.А. Пітінський. Фільм є колажем віршів Андруховича, музики польського гурту «Карбід» та мистецького перфору-

мансу у колишній брненській зброярні за участю автора, мав прем'єру того ж таки вечора. Невдовзі має з'явитися у програмі ЧТ, де репрезентуватиме український елемент у документально-поетичному циклі «Європа один вірш». Окрім того, Юрій Андрухович астиг під час свого перебування на південній Моравії побувати в брненській студії Чеського телебачення, де дав півгодинне інтерв'ю в передачі «Пржед пуллиці». Лиш легке відчуття конфузу залишилося від факту, що ЧТ не спромоглося знайти перекладача з української, тож Андрухович, зваживши можливість демонстративно відмовитися від інтерв'ю, був врешті-решт змушений розмовляти російською. Проте, переклад з російської теж вийшов не дуже вдалим, і викликав шквал критики перекладачки, котра, до речі, формально є перекладачкою і з української мови, на сайті ЧТ та у соцмережах...

Після читання організатори зустрічі подавали справжній український борщ та пиріжки, а відвідувачі ще довго не хотіли розходитися, перемовляючись зі своїм улюбленим ав-

тором та ділячись враженнями між собою.

Прозова антологія «Україна, давай, Україна», яку на презентації можна було придбати за зниженою ціною, наразі з'явилася у чеській книжковій дистрибуторській мережі, і, певно, буде вдалим різдвяним подарунком для не одного шанувальника красного письменства. Чеська асоціація українців 6 грудня презентувала книгу також у Празі, в одній із літературних кав'ярень.

Олексій Севрук

Гори ніколи не були перешкодою

Розмовляли: Катерина ГАЗУКІНА,
Олександра СТЕЛІБСЬКА

Тарас Прохасько – про Карпати, мольфарів, Прагу та майбутні романи...

Сучасний український письменник, один із представників «станіславського феномену» Тарас Прохасько нещодавно відвідав Чехію з нагоди видання його роману «НепрОсті» (чесь. «Jinací») у чеському перекладі. З уривком цього твору, як і з самим автором та його молодими перекладачками, чеськомовний читач міг ознайомитися у минулорічних літературних «Порогах» (№ 20-21 2011, стор. 12-13). Офіційна презентація книги та зустріч з автором відбулася 10 грудня увечері у Книгарні Вацлава Гавела.

Завдяки роману «НепрОсті» Тебе почали порівнювати з Маркесом. Як Ти ставишся до такого порівняння? Ставлюся спокійно, хоча розумію, наскільки далеко мені до Маркеса. Але так вже влаштоване людське сприйняття, що завжди потрібні такі-от аналогії, такі визначення. Щось треба порівнювати з чимось, потрібна якась шкала, якісь орієнтири у цьому безмежному морі літератури. Я знаю, що так буде, коли

писав роман. Бо сто років, бо вигадане місце, в якому відбувається історія. Все вказує на Маркеса. Щоби дати зрозуміти, що я розумію, що так буде, я вписав туди історії про те, як латиноамериканізується карпатське містечко у якийсь період свого життя. До таких порівнянь я звик. Почалося з того, що моє перше оповідання порівняли із гібридом Боргеса із Шульцем. Дуже непогане порівняння.

Розповіси, будь ласка, як з'явилася ідея курортного містечка Ялівце? Колись дійсно щось таке у Карпатах існувало?

Ялівця не було ніколи. І у тому місці, яке я описав як місце Ялівця, нічого, слава Богу, нема. Натомість українські Карпати завжди були курортними. Історія місьч відпочинку сягає 18 століття. Тоді вірмени із Станіслава і Кут почали їздити пити воду у Буркут. А загалом мені йшлося про таку історію Карпат, яка є історією відкритості, бо було і так. Гори ніколи не були перешкодою, бар'єром. Навпаки, вони спонукали до того, щоби їх переходити.

У романі «НепрОсті» в Тебе дві головні чоловічі постаті Себастьян – стрілець та Франдиск – аніматор. Чому саме ці дві професії? Це ж яка символіка?

Не можу про це чогось виваженого сказати. Мені йшлося про те, що обидва ремесла є продовженням, розширенням думки. І обидва залишають сліди. Більше не розумію сам.

Як Ти бачиш вплив часу у Карпатах? Ми маємо на увазі, що сьогодні усе так швидко змінюється, можна сказати, що прогресу немає меж. Яке Твоє ставлення до цих змін? А є щось у Карпатах незмінне, що залишиться й для наступних поколінь?

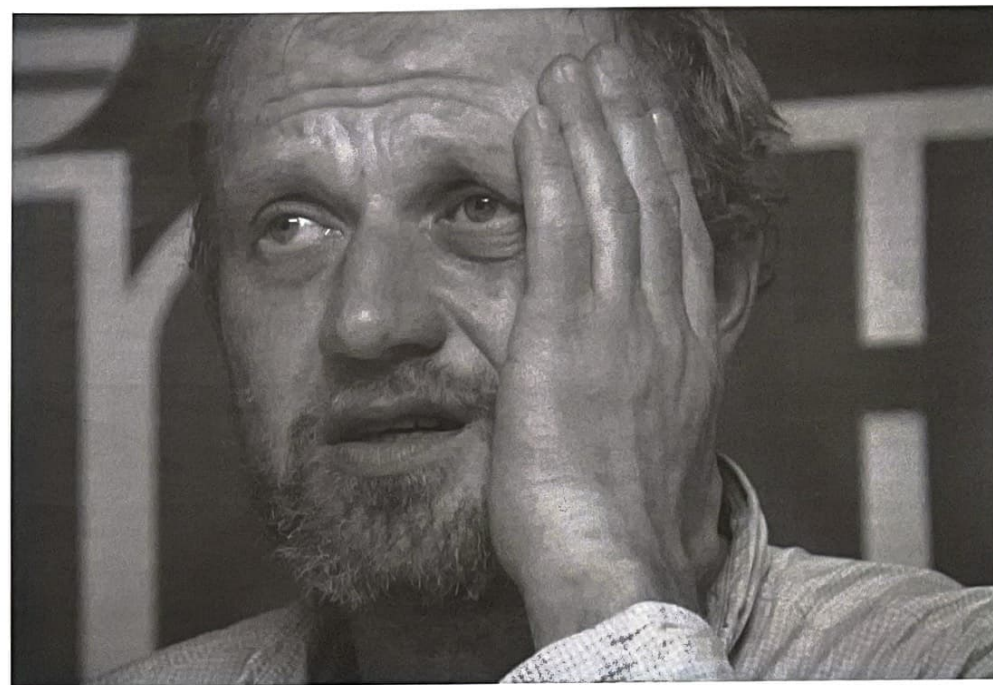
Карпати, як і вся Україна перебувають у збуренні двох гігантських хвиль – пострадянської і глобалізаційної. До того ж беззаконня, дика приватна власність, браконьєрство, пияцтво. На цьому тлі прогресом видається вже те, що ніхто не голодує. Я розумію, що так має бути, такі етапи дорослішання. Адже поруч народжуються нові ідеї, нові розуміння. Вони теж дорослішають. Винищені ліси доведеться садити знову, а забруднені ріки якось очистити. Незмінним залишається те, що гірські люди дуже добре знають, що кожного з них чекають періоди великої самотності. Коли є тільки ти і твої гори. І тому вони так люблять набуватися – бути серед людей, веселитися, тулитися.

Десять місяців тому відбувся в Празі такий тематичний вечір «Між фікцією та реальністю» у польській літературі, гостями якого були Ольга Токарчук та Януш Рудницький. Ольга казала, що їй здається, наче вона живе у якомусь подвійному світі, та, що ці два світи у неї часто стираються. В Тебе немає такого відчуття?

Я вже віддавна знаю, що немає чогось реального і нереального. Існують попросту різні форми реальності.

В Тебе є якийсь власний досвід з мольфарами? Якийсь спогад про зустріч, яким би Ти міг поділитися?

Я був присутній на сеансі найрозрекламованішого мольфара Нечая, якого вбили минулого року. Не можу сказати, що відчув тоді якусь незвичайну силу. Хоч і не можу знати – допомогло це пацієнтам чи ні. Зрештою, Нечай був першим

Тарас Прохасько

і єдиним, хто наполегливо називав себе головним мольфаром, він любив пресу, телевізю і всілякі шоу. Загинув після того, як оголосив, що почав працювати проти зла, яким є президент Янукович. Натомість дивовижне враження залишилося після одного гадера з Микуличина. Він настільки поєднався з колективною свідомістю змій, що може у будь-який момент викликати хоча би одну змію до себе.

А як мольфари та сучасність?

З цим завжди важко, бо справжні мольфари ніколи не зважають на сучасність. Вони живуть у іншому вимірі. І зауважити їх дуже важко.

Чому Ти вибрав як концепцію твору саме «логічно-філософський трактат»? Мені дуже близький спосіб Вітгенштейна. Я люблю мало слів. Мені подобається по абзацна організація оповіді. Мені подобається такий собі псевдонауковий дискурс.

Який в Тебе досвід з Чехією, взагалі з Прагою? В Тебе взагалі дещо особисте пов'язане до Чехії скрізь дідуся. У «НепрОстіх» є декілька міст, де говориться про Прагу.

Мій дідуся з околиці Тешіна, з Яблунькова. Я завжди пам'ятаю про його по-

рцію генів у моску геномі. А Прага була моїм першим нерадянським містом. Я був там на початку дев'яностих. І вона досі залишається для мене уявленням про ідеальне місто, універсальне місто, містом міст, в якому є все, притаманне європейському способу містування. Таким собі втіленням нашої моделі Європи. До того ж, саме Прага у 20-х роках стала тим містом, яке прийняло безліч українських бездержавних емігрантів. А ще вона дуже гарна.

То Ти навіть тоді зустрівся з Тополем, який є зараз програмним директором Книгарні Вацлава Гавела, де презентують чеський переклад «НепрОстіх». Можеш, будь ласка, розповісти про цю зустріч?

Це був 1993, здається, рік. Ми у Франківську робили неофіційний часопис «Четвер», а у Празі в цей час виходив «Револьвер-Ревю». Ми тоді думали, що всі такі часописи і середовища у цій частині Європи – як рідні брати. Тож, будучи у Празі, я без вагань завітав до редакції «Револьвер-Ревю». Там був Тополь. Ми обмінялися кількома числами своїх часописів і домовилися про те, що добре було би зробити спільні випуски. Згодом з'ясувалося, що це важче, ніж почувати

себе братами за кров'ю. Бо ніхто – з обох сторін – не міг переказати текстів одне одного. Що ми говорили під час тієї зустрічі, що робили – зовсім не пам'ятаю. Пам'ятаю, мене вразило те, що редакція у Празі була справжньою редакцією, бо у нас нічого подібного не було. А ще – поштівки з обкладинками «Револьвер Ревю», з якими-сь ілюстраціями. Такого у нас теж бути не могло.

Коли ми можемо дочекатися наступного Твого твору? Колись ми з Тобого говорили про Твої плани, і Ти казав щось про роман, написаний технікою каменя, кинутого у воду.

Я вже над ним працюю. Але перестав навіть думати про якісь терміни. Знаю, що скоро.

Останнім часом Ти любиш казати, що Ти вже не відчуваєш себе письменником, а як саме ти себе відчуваєш?

Кажучи таке, я маю на увазі передовсім те, що не хочу бути людиною, яка пише один роман за другим. Яка пише тому, що це її професія. Яка пише тому, що так треба. Мені нічого не потрібно від цієї системи. І я знаю, як можна не тільки писати, а й не писати. Я відчуваю себе тим, для кого літературне мислення є способом існування.

Розповідь заради виживання мови

Розмовляли: Катерина ГАЗУКІНА, Олексій СЕВРУК

Інтерв'ю з письменником Юрієм Андруховичем, учасником пражської міжнародної конференції «Форум 2000».

О. С.: Пане Андруховичу, відомо, що Ви в Празі не вперше. Свій перший досвід з Прагою Ви описуєте у романі «Темніця», і вже більш детально, у «Лексиконі інтимних міст»...

Ю. А.: Мені було вісім років. Я був на літніх канікулах між першим і другим класом, і з'ясувалося, що у нас в Празі є родичі. Ми приїхали сюди з матір'ю влітку 68-го року. Коли я повернувся додому, до Івано-Франківська, то я почував себе, як міг себе почувати перший космонавт. На відміну від своїх ровесників, я побував десь за кордоном. І це був абсолютно інший світ. Набагато кращий, якийсь такий цікавіший від нашого. Це був фінальний сплеск Празької весни. І, я ж не розумів цих політичних процесів... Але коли кілька місяців після того, мого батька, як офіцера резерву радянської армії, поклали теж придушувати повстання тієї революції, то мені зробилося страшенно прикро. Мені, малому, страшенно сподобались люди, місто, я тут щодня щось відкривав. А мого батька могли вислати туди на танках, щоб він це все розстріляв. І я дуже любив свого батька. Але, слава Богу, фізично мого батька так і не закинули на територію Чехословаччини, тим більше, до Праги він ніколи не дійшов. Тут йшлося про такі фантастичні речі, як Орлой, чи Град, чи зоопарк, Напрстково музей, парк Юліуса Фучіка. Усе це було якесь багатоглядне, кольоровіше, смачніше, інтенсивніше, ніж у нас, в СРСР. І тому я поставив собі на меті зробити такий лексикон міст між реальністю і вигадкою. Тому що потім сюди не можливо було більше потрапити. Після сімдесятого року, десь так.

О. С.: Коли Ви сюди повертаєтесь, знаходячи тут ту Прагу свого дитинства?

Ю. А.: Три роки тому я намагався приїхати туди, на те передмістя – Моджани. Я знайшов той трамвайний маршрут. Я не зовсім добре орієнтувався, на якій

Перекладач Олексій Севрук (скраю зліва) із письменником Юрієм Андруховичем (у «монтерках», в центрі) під час зйомок у місті Брно, осінь 2012.

зупинці мені там треба зійти. Там є Моджани-Надражі, Моджани-ще щось і я вирішив виходити з трамвая просто інтуїтивно, спробувати знайти той будинок, в якому ми зупинились. Там невеличкі приватні будиночки із садами, я точно пам'ятав, що треба перетнути поле, через ліс, вийти на берег Влтави, а там ми ходили купатися. Там можна було спостерігати рух маленьких річкових суден... Поле, річка, город – це все така під-Прага. Як центр цього міста собі запам'ятав Вишеград, бо там є поєднання празьких ландшафтів, архітектурного ландшафту з геологічним. І ріка, і ці скелі, які вибиваються десь просто посеред міста. Це залишилося точнісінько таким, як я пам'ятав.

К. Г.: Зараз Ви приїхали, щоб узяти участь у конференції Форум 2000...

Ю. А.: Я взяв участь в панелі, присвяченій впливу держави в мас-медіа на прикладі чотирьох проблемних країн. Бере участь експерт з Китаю, та також представлени Росія, Угорщина і Україна. Хоч я не є медіа-експерт, але я можу оцінити, як у нас змінюється свобода слова після приходу до влади Януковича, на прикладі, скажімо, телевізійних каналів і інтернету. Ще одна панель, де також Микола Рябчук взяв участь, стосується виключно української теми – Країна на кордоні. Це поетичний вечір в галереї Лангганс. У мене немає уявлень, наскільки люди на заході знають про те, що з нами відбувається. Вони відносно добре проінформовані, та

йдеться про якісь дуже локальні, особисті речі, які вони знати не можуть.

К. Г.: У чому взагалі Ви бачите сенс подібних заходів: цих форумів, цих конференцій?

Ю. А.: Я на такому форумі вперше, але висловлюю дещо скептично: він мені здається занадто багаточисельним, щоб бути ефективним. З іншого боку, він доповнюється якими-то акціями, які притягують на себе медійну увагу. Цього річний Форум особливий, тому що він вперше без Гавела відбувається. Шкода, що не вдалося його більш ангажувати українською тематикою. Хоча, здається, він ще при житті підтримував Тимошенко після її арешту.

О. С.: А, скажімо, хто вам подобається з Ваших ровесників, європейських письменників? Хто міг би, на Вашу думку, зайняти місце Гавела та його роль в європейських процесах? А кого б Ви хотіли побачити в українському перекладі?

Ю. А.: Мое покоління було ще молоде, коли відбулася ця політична зміна. Нам не вдалося особливо влитися в якийсь дисидентський рух. Хтось із моїх знайомих десь там замолоду ангажувалися у своїх країнах. Але я замало знаю те, що відбувається в сучасній, скажімо, французькій літературі, чи в Великій Британії... Знаю такого ДіБісі Пера (Pierre DBC). Учасник цьогорічного львівського фестивалю, який зненацька став у нас одним з культових авторів. Тобто, це все відбувається шляхом випадкових потраплянь. Хтось через когось автора запросить. Якщо його добре перекладено, то він починає жити. Тому що кількість сильних, видатних письменників на сьогодні в світі є надзвичайно високою. В кожній культурі є десятки людей, які одночасно живуть, і всі вони могли би стати нобелівськими лауреатами. Тому, можна тицнути в когось пальцем і потрапити. Але, певно маєте на увазі якісь конкретні прізвища, так?

О. С.: Наприклад, Яхим Топол, якого вже в підлітковому віці «запрошували» до комуністичної служби безпеки, щоб він там пояснював якісь свої погляди – його можна вважати чеським дисидентом вашого покоління. Відомо, що ви з Тополем та Стасюком мали спільні проекти...

Ю. А.: Є щось подібне між тими авторами, які свої перші твори надрукували на зламі вісімдесятих і дев'яностих, встигли десь там взяти участь в дисидентських рухах. Але не настільки, щоб прийняти сьогодні певними лідерами. Немає такого явища, яким був Гавел, немає такого морального авторитету. Ніхто з нашого покоління в своїй країні таким

не є. Ні Стасюк, ні Токарчук в Польщі. Ми є особами, до яких прислухаються, в нас є купа прихильників, є також купа людей, які нас ненавидять. Але в нас немає такого впливу, такої сили, яку мало покоління Гавела і Гавел, зокрема. Там працювали зовсім інші механізми впливу інтелектуалів на суспільство. Стаття викликала в ті часи інший резонанс, ніж будь-яка наша публікація в теперішній газеті. Я пам'ятаю, як в Україні, у 89 році, письменники в своїй газеті «Літературна Україна» надрукували програму Народного Руху України накладом в півмільйона. І весь цей наклад розійшовся! Мені дуже тяжко сьогодні уявити собі таку ситуацію, щоб платформа якоїсь опозиційної сили видала півмільйона чогось.

К. Г.: Чи не здається Вам, що письменники зі східної Європи більш цинічні та критичні, ніж їхні ровесники із заходу? І якщо так, то чим це можна пояснити?

Ю. А.: Я не поділяю цієї думки. Тобто, можна і там, і там, і на сході, і на заході знаходити письменників рівною мірою цинічних, а можна знаходити рівною мірою патетичних. Об'єктивним фактом є те, що Захід лишається більш атеїстичним, хоча це не поширюється на Чехію. Східноєвропейські літератури, за винятком російської, пишуться малими мовами. Включно з українською... Ареал української мови, насправді, десь приблизно такий, як ареал словацької, чи чеської в Чехії. Книжки в Україні виходять приблизно тими ж накладками, як і в Чехії. Натомість, західноєвропейські літератури пишуться, здебільшого, великими мовами: французькою, англійською, іспанською, трохи менше – німецькою... Ще трохи менша італійська. А потім маємо скандинавські – це багаті суспільства, здатні утримувати своїх письменників. І з малою мовою письменника все одно не зрозуміють. Його навряд чи будуть перекладати. А якщо навіть почнуть, то там складно буде передати всі нюанси. Мала мова на те й мала, що вона у своїй ізольованості дуже глибоко іде в себе саму. В західноєвропейських літературах розповідають історію від і до, пишуть в простих реченнях. В східноєвропейських – доводять необхідність цієї мови, розповідають історію заради виживання мови.

К. Г.: У цьому є вплив комунізму...

Ю. А.: Але мені не хотілось би, щоб східноєвропейські письменники до сьогодні будували свою ідентичність на тому, що тут був комунізм. Це так, як би ти володів чимось ціннішим і цікавішим, а тобі постійно нагадують: «А крім того, в тебе немає однієї ноги». Ну так, її немає. Але піднімається, що це в мене є інше.

О. С.: Але з цієї, Вами укладеної мапи Європи, є винятки: фламандська та валлонська мови у Бельгії...

Ю. А.: Каталонська в Іспанії...

О. С.: Ретороманська у Швейцарії. І у них, певно, є ті ж самі проблеми, як і в українській, наприклад...

Ю. А.: І це для мене стало пунктом спотикання: географічно вони на заході Європи, але мовно – на сході, серед мов, які вимирають. Є історично-соціальний поділ, з комунізмом, попередніми епохами, чи з нацизмом, чи з Австро-Угорщиною. А є поділ просто на підставі теперішньої бруталності світу, котрий загалом перестає будь-якою мовою користуватися. Навіть, англійською, чи китайською. А що вже тоді казати про ці малі мови, які ще й до того є так не пристосовані до існування в теперішньому світі? Мій видавець з Барселони, каталонець, запитав: якби я хотів, щоб мої книжки виходили іспанською чи каталонською мовою? Та звичайно, кажу, що іспанською! Хто там буде читати каталонською? І йому було дуже прикро. Він видає переважно іспанською. Як бізнесмен він зі мною погодився. Але як каталонський інтелектуал, який в університеті викладає курс літератури лише каталонською мовою, йому певно було гірко, бо я повіяв так, як імперіаліст. Якби їхній письменник приїхав до Києва і його спитали: «Ви хочете російською, чи українською свою книгу видати?» А він би сказав: «Та ясно, що російською. Українською ніхто не читає!» Книжку, яка вже вийшла іспанською, каталонською читати не будуть. І це їх уподібнює нам. Найважливіше, наскільки твоя мова дає собі раду в теперішньому світі, в якому просто все менше читають. У Чехії, наскільки я знаю, є вже таке «постколониальне» явище, коли люди з інших країн починають, живучи тут, писати чеською. Правда? Була ця містифікація з в'єтнамкою, так?

О. С.: То була лиш містифікація...

Ю. А.: Але я не думаю, що ми недовдові дочекаємось чогось подібного в Україні. Тобто, якщо таке явище з'явиться, то це буде, швидше, російськомовний автор родом, скажімо, з Сенегалу, чи з Афганістану.

О. С.: Зараз вийшов роман чеської авторки Петри Гуловей... Чи в українській літературі є роман, який би опрацьовував тематику заробітчанства, імміграції...

Ю. А.: Це добре питання. Я впевнений, що він з'явиться. Просто, література – це така випадковість. Ось, на цю хвилину ми тут сидимо й говоримо, ми не можемо знати, чи вже цей роман написаний. Можливо, він уже існує. Тому що, насправді, це явище, воно страшенно

Олексій Северук, Юрій Андрухович, Катерина Газукина

цікаве й драматичне. Є поезія заробітчанська. Вона з'явилася ще в 90-ті роки. **О. С.:** Є есеїстика Галини Петросаняк, про її заробітчанський досвід, це цікава реценція чеського середовища 90-тих років.

Ю. А.: Але я говорю також про такого аматора-поета, прізвисько якого Ясинський, який написав «Квіти Зла». Алюзія на Бодлера. Збірник, який він написав після свого кількарічного гастарбайтерівства тут, у Празі. Я колись писав колонку на цю тему, яка, фактично була рецензією на «Квіти Зла». Вона мені здалася абсолютною геніальною. Це досить слабка поезія, але дуже соціально перенасичена. Так, ніби це робітничий поет часів Карла Маркса. Чому ми опинилися в добі Карла Маркса, з усіма його соціальними проблемами? – це було питання до тодішньої України. Є п'єси, у нашому Франківському театрі ставлять таку п'єсу. Про жінок в Італії, українських заробітчанок. Але вона не має розголосу. Ну, мабуть, нема таланту ні в автора, ні в постановника... В кожному разі, поки вони про себе не скажуть, їх ніхто не почує. Кожна співнота має виробити якийсь свій голос.

О. С.: Звіздки беруться такі письменники, які народжуються в суцільно зрусифікованій східній або південній Україні і пишуть українською? Там Жадан, Коцарев, Вольвач, або ще з десяток імен...

Ю. А.: Жадан більшою мірою, Коцарев меншою – вони встигли ще «попередній період української історії», коли україн-

ській мові надавали перевагу. Якщо вірити Жадану, то у них у родині справді не розмовляють російською. Є такі особливі мовні агломерації десь там на сході України. Вони також не говорять літературною українською. Вони б могли і мене погано зрозуміти, якби я до них заговорив своєю українською. Там говорять певним суржиком, певним різновидом, який і дав Сергієві таку базу ідентичності. Коли він почав студіювати в Харкові, в часи своєї юності був у середовищі націонал-демократії, хоча він зараз це критикує...

О. С.: Тобто, це були, фактично, рухівці? **Ю. А.:** Це були рухівці, кунівці, і так далі. Але він виростав з «Прогресом». На початку дев'яностих років щось цікавіше від соведії приваблювало молодих людей... Для молоді людиною це дуже важливо – відрізнятись. Читати щось таке, що не читають інші. І якщо є можливість впливати на інших, така людина стає лідером, і за нею починають тягнутися інші. В Харкові є ціла школа поетів, які пишуть українською мовою. Зараз, коли українській перестали надавати пріоритету, може, й виникне якась протилежна тенденція... Але в кожному разі, зупиниться притяг до молодших. От якби уявити собі молодшу сестру, або брата Коцарева, людину, який зараз буде 20-22 років, чи вона теж би за цим потяглася, я не можу сказати...

К. Г.: Чи в Україні є хтось, хто міг би претендувати на Нобелівську премію?

Ю. А.: Звичайно. Я думаю, не менше десяти письменників. Але є об'єктивний,

дуже суттєвий момент, що важливо мати справді добрі переклади шведською мовою. У нас, здається, ніхто їх не має.

К. Г.: А в історії української літератури був хтось, хто на неї претендував?

Ю. А.: Одним із перших претендентів був Іван Франко. Я не перевіряв ніколи цієї інформації, але кажуть, що наприкінці життя його висували. Але він помер в 1916 році, то це взагалі були початки премії. Тоді відразу поляки отримали. Реймонт. Потім в Україні був Винниченко. І наступним був Стус. У випадку зі Стусом це було страшно реально, але зіткнулися з тим, що взагалі немає перекладів. І українська еміграція у країнах західної Європи почала швиденько перекладати його. Принаймні, англійською і німецькою. І то були, на жаль, погані переклади. Може, й на це закрили б очі, але він помер. Помер, значить, його знищили. Версія така існує, її завжди поширює один із працівників музею політичних в'язнів, там, на Уралі, в тому таборі, де був Стус. Він каже, що Стуса свідомо довели до смерті, бо він мав дуже високі шанси на отримання премії. З того часу у нас більше таких ситуацій не було. Але є такі, які по двадцять років на це чекають, коли вони стануть, а є такі, що вони про це й не думають і дізнаються раптом, що вони стали.

К. Г.: А взагалі що ви думаєте про такі премії? Чи вони мають якийсь сенс?

О. С.: Відомо, що Ви відмовилися від Шевченківської премії. Чи відмовилися Ви від Нобелівської?

Ю. А.: Я зняв себе ще з номінації, для того, щоб мінімізувати цю небезпеку отримання, коли дізнався, що серед кандидатів на неї. Їх було, може, десятеро, і я думаю, що я її не отримав би. Але я волів би бути членом нобелівського комітету...

О. С.: Ви також перекладаєте. Ваш переклад Гамлета зустрівся з досить позитивними відгуками. Кого зараз перекладаєте, і які Ваші перекладацькі плани на майбутнє?

Ю. А.: Вже два роки, як закінчив Ромео і Джульєтту. Ми з видавцем чекаємо на графіка, який робив попередню книжку, Гамлета. Він зробив її страшно добре, тому він зараз мучиться, як йому зробити Ромео і Джульєтту. І я сказав, що оскільки то вічний твір, то ми можемо вічно чекати... Але цього року вийшов мій переклад Бруно Шульца, це трохи відмінне від Шекспіра...

О. С.: Переклад підготовлено до річниці, так?

Ю. А.: Були дві річниці, так. Цього року Шульц, нарешті, став суб'єктом української літератури. Це був вдалий видавничий проєкт.

О. С.: Скільки книжок, присвячених Бруно Шульцю, вийшло цього року?

Ю. А.: Думаю, що не більше десяти. Крім збіраної прози у моєму перекладі, ще вийшли його листи, його публіцистика й есеїстика, вийшла книжка Возняка про нього, кілька збірників статей, присвячених Шульцю.

О. С.: Тобто, Україна не забуває про одного зі «своїх» письменників...

Ю. А.: Україна лише зараз починає розуміти, що він земляк. Бо все ніяк не могла зрозуміти, навіщо він їй потрібен. Його промонітори у Дрогобичі постійно мучилися з певним супротивом місцевих людей, котрі кожний рух до «відновлення» Шульца розцінювали як замах на щось українське. Тобто, чого ви нам знову цього Шульца? А хто про Франка скаже?

І ось відбулося зрушення у свідомості цих людей: він же не заважає українському. Те, що півсвіту приїздить туди вшанувати Шульца, це не робить меншим Івана Франка. Просто треба працювати на тому, щоб по Івана Франка туди так само приїздили й вшановували.

О. С.: Ви відомі в Чехії як прозаїк, завдяки роману «Рекреації», та як есеїст. Коли ми дочекаємося перекладів Ваших поезій?

Ю. А.: Я подав деякі вірші до редакції «Ветрне Млини» в Брно, вони щойно видали антологію української прози. А ще є в них режисер (Й.А. Пітинський), який робить інтерв'ю. Восьмихвилинний фільм для Чеського телебачення, «Європа єдина басень». Я вислав туди чотири вірші, вони щось вибрали з цього. У мене

не було часу туди їхати, я їм відписував, що в антології багато авторів, хай когось іншого попросять, але вони мене зламали тим, що, мовляв, хочуть лише мене. Ну який би письменник після цього відмовився?

К. Г.: А як українці сприймають Європейський союз? Зараз, коли ЄС у кризі...

Ю. А.: Важко сказати, як українці щось там сприймають, тому що українці не однорідні і поділені. Ті українці, які мали й мають просвітолюбне спрямування, вони зараз розчаровані. ЄС їх розчарує тим, що не тисне, не цукає Януковича і його режим. Вони очікують від ЄС сили, силового впливу.

О. С.: Тобто, як? Що ЄС буде себе щодо України поводити як Росія?

Ю. А.: Українці очікують, що за кожного боса, під яким вони ходять, є ще вищий бос, який покарає того їхнього, несправедливого боса. Україна є на чільному місці по кількості скарг до Європейського суду. У нас не вірять у справедливість українських судів. Українці відкрили для себе, що є ще щось вище, від укрюптіції. І вони цього ж чекають по відношенню до укрпрезидента. Він не є для них найвищою особою на цій планеті.

Тобто, і його може хтось вдарити по голові. І цього чекають від ЄС. Адже президент інших аргументів не розуміє, це мова, якою він спілкується. Європейській ідеї здобули б в Україні багато прихильників, якби вони були рішуче протиянуковичівськими. Наприклад, якби вони заблокували банківські рахунки, почали відмовляти у візах, якби почалися якісь санкції. Я впевнений, що більша частина України стала би на бік європейських цінностей.

О. С.: Але ж така ситуація відбувається у Білорусі, і не виглядає на те, щоб там було якось аж так багато прихильників «європейських цінностей»...

Ю. А.: Так, але Білорусь – це, фактично, те, що є та інша, друга частина умовно українського. Ось я зараз говорив про просвітолюбну частину українського суспільства.

О. С.: Тобто, Білорусі, фактично бракує західної частини, яка б не перебувала так довго під радянським впливом...

Ю. А.: Так. Білорусь є занадто малою, щоб бути складно поділена. Вона, насправді в них єдина. Десь в цілому, це південь і схід України. Це приблизно те саме.

К. Г.: Зараз була в Празі Оксана Забужко, яка на питання про мовний поділ України відповіла, що це суцільний міф, що якщо взяти два екстремні, Львів та Донецьк, так можна отримати враження, що є дві України, поділені за мовною ознакою. Але фактично немає україномовної чи російськомовної

України, є одна Україна, яка говорить суржиком...

Ю. А.: Я хотів би, щоб в Донецьку розмовляли суржиком. Але там цього нема. Я ніколи в житті не належав до тих, які б підходили до українців зі сході і забороняли б їм говорити російською. Мені йдеться про те, чи вони теж приймають той факт, що є українська мова? Чи вони ставлять ся до неї агресивно, чи нейтрально, чи з симпатіями. А те, що Україна говорить двома мовами, не повинно було б стати якоюсь катастрофою чи трагедією. Трагедією є апіорі відчуження від українського. Була така дискусія у Києві, за участі Жадана. Він сказав приблизно таке: ти приходиш в магазин купити хліба. А продавець, почувши що ти його питаєш, замість того, щоб продати тобі хліб, питається: а ви звідкіль? Вони його не починають відразу бити і не проганяють його, вони йому продають той хліб. Оце відчуття, чи ти вдома, чи ти не вдома? І якщо б він їм сказав: та я зі Львова, то їм би стало легше. Я не кажу, що ми два різні народи і що нам треба розійтись. Просто треба з цим якось працювати, осмислювати це, і не казати, що такої проблеми немає.

О. С.: Як Вас сприймають на сході України? Був такий проєкт Трициліндровий двигун любові. І Ви там всьди мали аншлаги.

Ю. А.: Це було у 2007 році. Українська культура проживала свій «золотий вік». Але що таке в мільйонних містах східної України зали по п'ятсот людей? І в 2007 вони приходять, а в 2009 їм вже це не цікаво... Вони для себе переконалися, що високі ідеали у повсякденному житті їм ні до чого. Нормальність полягає в тому, що в Івано-Франківську на мій вечір приїде 30 осіб, зате там українською говорить ціле місто. А ненормальність якраз у тому, що в Луганську приїде 500, але українську мову там на вулиці ніде не почуєш. І мало того, вони роблять вигляд, що вони її не розуміють...

О. С.: Можете собі уявити ситуацію, коли до Вас приходять продюсер і пропонує зняти фільм за мотивами, скажімо, «Москвіди»?

Ю. А.: Навіть йшлося про серіал. Але все випалося в питання, хто скільки заплатить... Україна має набагато менше грошей на свій культурний продукт, ніж Росія. Немає сенсу змагатися з Росією в цьому плані, бо початкові інвестиції у цю справу мали би кілька разів перевищувати російські. Але українці мають мати змогу вибрати між російським та українським культурним продуктом порівняльної якості. Щоб це був вибір не за мовною ознакою, а за якістю.

Ми ще тут

Текст: Ян БАЛАБАН
Переклад: Ганна ВЕЛИЧКО

JAN BALABÁN

ЯН БАЛАБАН

ЯН БАЛАБАН

Ян Балабан народився 1961 року у містечку Шумперк, але більшу частину свого життя провів у великій промисловій Оставі (Чеська Республіка). Після здобуття філологічної освіти тривалий час працював технічним перекладачем на металургійних заводах, згодом обрав шлях незалежного перекладача і спеціалізувався на перекладах художньої літератури, літературознавчих та філософських досліджень. 1995 року дебютував зі збіркою оповідань «Серпентиновіччя» й одразу ж зайняв гідне місце у чеській літературі. Плідно співпрацював із найвідомішими чеськими часописами та газетами. Його твори трічі здобували найпрестижнішу чеську літературну премію «Magiesia Litera», двічі були оголошені найкращими книжками року, а 2011 року його збірка оповідань «Проміжливий вихід» була визнана найкращою книгою минулого десятиліття. Життя талановитого письменника раптово обірвалося на сорок дев'ятому році життя, 23 квітня 2010 року.

<http://www.astrolabium.com.ua>

МИ ШЕ ТУТ

Повість Яна Балабана «Ми ще тут», яку на українську переклада переможець конкурсу молодих богемістів Ганна Величко, вийшла у львівському видавництві «Астролябія» за сприяння Чеського центру у Києві та Генерального консульства ЧР у Львові. Презентація цієї книги відбулася у вересні цього року під час «Форуму видавців» (Львів).

Книга складається із десяти, замкнених у коло спільної долі оповідань, головні герої яких вихоплені в періоди їх духовного і фізичного злому, у момент руйнування їхніх стереотипів, поглядів, та їхнього життя. Зображуючи життя своїх героїв на межі, автор прагне знайти коріння кожної людської трагедії, розплутати клубок деформованих родинних стосунків, виявити безпосередній особисті проблеми, а також опосередковане травмування історичною дійсністю. До особистих драм, які сягають ґлиб людської екзистенції,

неочікувано проникає щось ззовні – стук у двері, посмішка або погляд на фотографію на стіні, світло, яке мобілізує внутрішні сили і змушує знову перевернути лісовий годинник людського життя, підтверджуючи, що «ми ще тут». Ми – це не лише переплетені й пов'язані в єдине ціле долі героїв десяти оповідань, але й ми самі як частина однієї нескінченної повісті, у якій також можливі розрада і надія.

Міст
Зробити б щось незвичне у цій літній міській круговерті, на канікулах, де він уже років з двадцять не був, але постійно їх відчуває, як ампутовану кінцівку. Зробити один крок в іншому напрямку, ніж дорога на роботу під немилосердно спекотним липневим небом. Ганс вийшов на подвір'я перед адміністративним корпусом промислового підприємства, в якому цілісніми днями бавився обливався потом

і страждав від задухи біля комп'ютера у своєму розпеченому кабінеті, або застуджувався і втрачав голос у надто кондиціонованих офісах закордонних керівників, для яких перекладав. Хоча б один крок убік, говорив він про себе, простуючи дорогою повз ієрархізовану парківку для керівництва, де на сонці виблискували металізовані кузови дорогих автомобілів. Величезний сталеплавильний завод, прихований за віконними жалюзіями кондиціонованих кабінетів, важко видихав пару до застиглого повітря. Здається, що з економічними результатами та касовими прибутками, які передусім цікавлять керівників, він не має нічого спільного. Нібито гарячі цехи керуються своїм власним злим задумом ускладнювати людям життя та шкідити місцевості, до якої завод у п'ятдесятні роки було немилосердно всаджено. Зараз Ганс несе його весь, ніби на горбу: гуркотіння печей, таракотіння лому, що подається до горен,

пирскання та сичання гарячого металу у кристалізаторах, грюкання прокатних станів, деренчання двигунів заводського транспорту.

Такі речі не повинні робитися влітку взагалі, сказав він про себе і помітив, що проминув свою трамвайну зупинку, спонтанно збочивши у провулок, облямований тополями та осиками, який вів повз кілька залишених «хрущовок» до незнайомої місцевості між заводом та річкою. Він розв'язав краватку, розстебнув гудзик на комірці сорочки, зняв піджак і повісив його на руку. Ніколи сюди не ходив, а тільки здогадувався, що за цим лісом бур'яну та занедбаним поселенням мала б бути річка, перетнута залізничним мостом, а далі – місто у знайомій йому подобі.

А куди ж я прямую? Він зупинився на гарячому асфальті, але зовсім не думав, лише вслухався у джигчанні комах у буйній вегетації навколо: гедзі, осі, бджоли, сонечка, мухи. Нараз досить виразно уявив труп, яким вони могли живитися у цьому місці. Тут дуже небезпечно, тут і на поміч нікого не докличешся. А де докличешся? Сказав він собі і рушив далі, вирішивши, що якось чином дістанеться до річки, якщо дорога не приведе його на звалище токсичних відходів.

У дитинстві він часто блукав приміськими пустками разом із братом Емілем та сестрою Катериною. Але найчастіше це було на самоті. Мікроміст, де вони зросли, поступово поглинав навколишні села. За великомасштабними забудовами тулилися останні покинуті сільські хати, засуджені до страти. Важка техніка вирила глибокі жовті траншеї поперек городів та пасовищ, бульдозери зілківдували сливові та вишневі алеї біля старих стежок, вулички із назвами «Майданна», «Костельна», «Озерна» зникли під настипами розв'язок шосе, а джерело, що струменіло між звинин боліт та похилених верб, зараз тече по трубах під магістраллю.

Ганс із сестрою та братом любили цей край, що зникав з очей. Ще довго після тотальної забудови вони розшукували рештки втраченого світу, а спогади про усі поховані місця лише утверджували в їхніх душах почуття екзилу, якого зазнавали у місті. Місто залишалось для них чужим. Їхні батьки, загнані у нього комуністичною панщиною, вже тридцять років обіцяли, що через рік або лишдовше за два роки повернуться на Височину, край, який у молоді роки полишили заради навчання та роботи у цьому ворожому світі. Далека Височина і забуте гірське селище – це були недосяжні горизонти людей, наліплених, наче мухи, на мухобійку під назвою Острава.

Липкість останньої метафори повернула Ганса назад до реальності, у якій до спи-

ни прилипла тричі мокра біла сорочка, на підшви черевиків припадала збита курява шляху, а на скронях та верхній губі збирався липкий піт. Перегрітий, безтямний, втомлений – прив'язаний до своєї роботи, наче пороса за ногу. Подібно до цього перетвореного на м'ясо звіра він раптом відчув, наскільки відірваний від свого життя. Що він працює, немов якийсь несвідомий механізм. Клубок підступив до горла, коли голосно задавав собі питання посеред джигчанья мух в осиковому лісі: «Де ж я? Де мої діти? Мої батьки? Моя дружина?» Він знав, що на них існують досить чіткі відповіді, але не шукав їх. Слово «де», яке видиралося з його горла, все більше і більше набувало протилежного значення – «ніде». Десь там, ніде. А може ж там також? У землі нікого, подібно до цього антропографічного лісу, в якому я заблукав і не бажаю із нього виходити. Хочу залишитися лежати тут, під зеленим листям лопухів, як здохлий комахині.

Стежка виводила з лісу і обривалася біля залізничного мосту через річку, де з-під щелебно піднімають свої стебла колючі синяки із лазуровими квітками та петрові багати з тугими, блідо-блакитними голівками. Тут і там у тремливому повітрі хитався цвіт вовчого мяду та дивини – сонячного скіпетру, що повертає сонцю свою сліпучу жовтизну. Під ногами зашурхотіло каміння залізничного напсу, брунатне каміння. А на видноколі – рейки, шпали, одна за одною, ген-ген туди, де звужуються...

Ганс розплющив очі й побачив брунатне каміння між коліями. Чому воно брунате? Цей колір зберігається лише між коліями і трохи обабіч них, а далі каміння сіре чи, так би мовити, природної кам'яної барви. Від чого воно брунате? Еміль пояснює, що це від лайна, яке падає з туалетів у поїздах. Ганс так не вважав: це ж скільки його треба, та й воно б смерділо. Навпаки, каміння не смердить. Стоїть якийсь дьогтьовий запах, та гаряче повітря тремтить над рейками. Це... це – канікули, вони так пахнуть. До перону наближався його потяг. Ганс швидко витяг із кишені картку із прибуттями та від'їздами поїздів, які вчора виписав собі з розкладу руху, і подивився на неї. Ти повинен бути на правильній платформі, крім того, на правильному боці платформи, на правильній колії. Так його навчала мама.

Залізничний вокзал «Острава-Свінов» помалу від'їжджав у зворотному напрямку, а з ним і все те вороже, що маленький Ганс називав Остравою. Дивний вокзал без підземних переходів, напевно, у цій

виснаженій землі не було можливості їх викопати. Жакливими чорними надземними переходами, що розсунили ноги над широкими перонами, ніхто не ходив, бо, мабуть, це було небезпечно, люди переходили просто через колії. Одного разу Ганс з Емілем піднялися на такий перехід непевними дерев'яними сходами. Це було ввечері після їхньої мандрівки довколишніми лісами. Сонце сідало, небо переливалось червоним та жовтим, а в повітрі пролітала сажа з недалекої електростанції, з фасаду центральної будівлі якої дивився величезний, помітний аж за кілометр портрет першого робітничого президента. Він був намальований темною-червоною фарбою на жовтому фоні і здавалося здавався облупленою іржавою плямою на жовтій листі металу. Пляма із суворим і злим виразом, яка за тобою стежить, куди б ти не прямував. Ганс любив говорити, що єдине щастя – це те, що вони не можуть читати наші думки. Що можна дивитися на ту морду і думати все, що завгодно. Якби вони знали, що я думаю, точно б заарештували. Не знають, дійсно не знають, хоча й учителька в школі погрозила повторює: «Я тебе бачу аж до кісток». Не бачить, а якби й бачила, так мої думки не в кістках, ти, дурепе набита, ти... одним цим словом можна було висловити ставлення Ганса до їхньої школи, до їхнього міста, до їхнього світу. Це слово він не хотів вимовляти ні вголос, ані подумки. Але все-одно воно туди належало, і все-одно воно туди належить, ти... ти не знаєш нічого, бо якби знала, то нас уже давно посадили чи й знищили.

Тоді вони з Емілем стояли посеред чорного мосту, а під ними блищали колії, моє ножи. Праворуч – копер шахти «Ян Шверма», ліворуч – завод вальцювання труб. Як бундючно звучить цей напис між штабелів іржавих труб, куп вугілля та могутнім циліндром газгольдера, на якому читається «Комунізм – молодість світу». Бо досить повернутися назад, і вже бачиш, як колії, пролігши під мостом магістралі, роз'їжджаються у вільний край уздовж ставків, облямованих залізничними лісами, уздовгів звивистої річки Одри до схилів гір, що чорніють на горизонті під багряними надвечірнім небом. Вони стояли там з Емілем, перекинувшись у зворотному від міста напрямку, обличчям до пейзажу краю, і ділилися своїми потаємними планами мандрівок. Зараз у ясну світлі першого дня канікул Ганс від'їжджав у цьому вистраждалому напрямку, цілком сп'янілий від розлогої відкритості панорами. Ще ледь відчувуючи страх морської свинки, витягнутої із коробки, він починає радіти, що місто залишилося за ним, ніби зняті черевки, які повісили через плече.

Чехія, земля обіцяна

Текст: Петра ГУЛОВА
Переклад: Олекса ЛІВІНСЬКИЙ

Поїздка туди здавалася набагато гіршою, ніж поїздка з Миколаївки до Праги два роки тому. Олег казав, що це я за цей час розпаношилася. Щоправда, він не скаржився, майже всю дорогу спав. Сварка перед Космосом все ще трималася поміж нами, немов двері з матовим склом між двома кімнатами. Через роботу ми одне на одного мали вкрай мало часу, ніяк не вдавалося все договорити і вимести все геть, і знову жити так, ніби нічого й не сталося. Не сталося. Не сталося. Не сталося. Що вперто повторюється, так, врешті решт, і є.

Пані, у котрих я прибираю або доглядаю за дітьми, а іноді – і те й те, хоча діти кричать і прибирання нічого не варте, але деякі пані просто мусять за всяку ціну забратися геть з квартири, і до того ж – за кономити. І вони вибігають, наче хортиця за випущеним з клітки кроликом, щойно я у них перевзуюся в тапочки. Вони повісять мені на шию своїх дітлахів, і таким пані зазвичай абсолютно байдуже, що у мене є якесь оте власне життя, окрім робочого, і щоразу їх це неймовірно дивує. Мені наче вдавалося заснути, але дві пані подзвонили, коли ми стояли у заторі перед поворотом на Бенешов неподалік від Праги, а одна – біля Брна, хоча я всіх наперед попереджала, що через два тижні їду додому в Україну і працювати не можу. Тож там передавайте привіт, ги-ги, сказав на це в слухавку пан Могугра, чоловік пані Могугрової, який працює з дому, тож там завжди є, коли я прибираю, а він зиркає на мої ноги.

Як ніби навмисне, автобусом у напрямі Ужгорода їхала й та жінка, котра дорожю до Праги два роки тому плакала на моєму плечі. Вона сиділа трохи далі за нами, а я до неї, мовляв, як то все повернулося з її чоловіком і чи все гаразд. Спав, закутаний у ковдру, у неї на колінах, наче весняний кручаник. Не чоловік, але відстовбурчений вуха мав начебто як і він. Вона їхала додому показати їхнього сина. Тільки туди й одразу – назад. Мовляв, з чоловіком більш ніж кілька днів одне без одного не витримати. Якби її не просили привезти показати дитину, додому, мабуть, взагалі не їхала б. У це, цитую, жаліве село, повне дідухів і бабусь із золотими зубами, важкої їжі і смердючих хат.

Я згадала при цьому про Любу, вона казала те ж саме. Хоча ділів мала від ранку до ночі у лікарні, в стаціонарі для старих теж смерділо. Я була там, смерділо часом ще гірше, ніж у землянці, але про це я – ані пари з уст. На Любу Димчак завжди можна поклатися. Завжди знала, як роздобути щось у лікарні, і завжди це було першокласним. Димчак працював на будівництві,

правильну мить. Бо хто скільки кому винен, кожен українець пам'ятає краще за власний день народження. І це те, що тримає всю пражську общину українців до купи. Працював там нібито у лікарні «Мотол» один український лікар, її знайомий. Без нього Люба, як допоміжна сила, нікуди не потрапила б. Кажу собі, що якби я тоді знала, то Олег міг з ногою йти до нього,

Петра Гулова зі своєю новою книгою. Фото: Міхал Долежал, ЧТК.

хоча мав диплом інженера, а Люба Димчак, освічена медсестра з Києва, працювала у Празі сестрою-помічницею у лікарні, а у вихідні підробляла, возячи інвалідів. Штовхала ці їхні візки містом, і для багатьох із них стала кимсь значнішою, напевно, більш дружньою... Я тоді не могла потоваришувати із хазяйками, але принаймні моя робота не змішувалася ні з чим іншим. Люба, бувало, летіла і вночі через пів-міста, коли на візочника надходили морок. А тих мороків було стільки... Людина не дивується, коли хтось неспроможний натягти шкарпетки чи заколотити собі чай... Але грошей за це було мало, тож Люба ходила до мене. І заради отої спільної пральної машини на коридорі, мовляв, немає грошей на свою, хоча, як коня, заганяла собі ноги, як коня. І ми їм, самі по вуха заборговані у Малевичів, позичили. І вибрали

а не у «Виногради», і все це могло б склестися інакше, але я була щаслива, що ми в Чехії не тільки самі лишень трудили на будівництві і прибиральниці, а й лікарі, значить, хтось, до кого чехи ходять на уклін, бо перед ними крихітні, як і ми перед чехами у прийомній еміграційної поліції. Принаймні, бачать, що це таке. Я дивилася на немовлятка, як її ця жінка в автобусі годує грудьми, і думала, що ми могли б, якщо Бог дасть, з Олегом теж це оденьке привести на світ. А потім вже Ужгород, де мене запросили на каву один чоловічок з автобуса. Я більшу частину часу розмовляла із цією знайомою з дитиною, то він і не знав, що ми з Олегом у парі. Він казав, що бізнесує, торгує рогатами українських оленів, і це запрошення на каву принесло мені радість. Олег передував через цей самий мій настрій. А він це й поліпшивши цим

пороги

запрошенням на каву аж так, що я в Ужгороді на ринку купила в останній момент новий срібний чохол на мобільку, хоча старий собі міг ще служити й служити. Але під рукою не було Олега, аби відсмикнув від цього, а той чоловік, з яким я напевно могла б йти ланям чесати ріжки, якби тільки трохи захотіла, купив би мені без сумніву сам від себе і набагато кращий. Потім ще одна зупинка на заправці на якомусь забутому хуторі, де я за звичкою почистила зуби і милом помила пахви водою з пляшки за дерев'яною огорожею. У малій коробочці в сумці через плече для таких випадків маю одне мило завжди із собою, знадобиться це і після прибирання квартири. Мило – це суть.

Доки відганяла собак, які претендували на мій шматок хліба із шинкою, водії автобуса заправився, а потім сварився із якимсь хамом, який хотів за захмарну ціну помити вікна. Крім того, що купила від водія каву у пластиковому горнятку, я нічого не знаю, бо сплю, сплю біля Олега, потім прокидаюся і тремчу, бо наступна зупинка – наше село.

На станції, або, скоріше, на зупинці, нас чекали мама з татом. Тато в той час, як правило, пас і був на вівчарні, але за побіжну візку кілька днів стадо доглядав старий Мезянин. Мама нас одразу обійняла, Олег з татом потиснули один одному руки і поділилися речами. Але все одно я весь час оберталася. Де Марина?

Марина лежала в ліжку. Худе дівча, високе – від Олега, і через ковдру стирчали руки і ноги, наче не ковдрою ховалася від пропасниці, а якоюсь марлею. Спала. «Чому ви нам про це не сказали? Ми могли з Праги щось привезти!» «Ми не хотіли вас лякати», – відповіла на це мама, тато лише кивав головою. Вони раптово постаріли. Дивилися на землю, тоді татова нога. Мене здригло ще більше, ніж за всю дорогу в автобусі, лише від уяви, що вони тут на все самі. Заснула під ковдру Марині ляльку Барбі, Олег казав: «дивися, як посміхається, рада, що ми тут». Але, думаю, вона нічого не бачила.

«Поїду до Житомира по ліки». Глипали. Спочатку не вірили, що я серйозно, але я йшла одразу до сусідів, що о котрій від нас іде до Житомира, бо мама з татом не мали розкладу. За п'ять хвилин вирішила, що їду, і на деякий час мені стало легше. Але Марина там лежала і далі, навіть не рухалася і не відкривала очей. Тільки спить, сказала мама, ніби виправдовуючись, коли я хотіла, щоб вона одне за одним описала, що вона точно мала на думці, коли вирішила не дзвонити дочці, яка б просто збігла до аптеки або в лікарню до Люби, та й усе...

Затуркана селячка, і це вже напевно ніколи не зміниться, думаю про маму, і знаю, що все, що скажу зараз, зробить її болюче, наче ляпас, але не допоможе Марині.

«Коли це почалося?», – спитав Олег, і мама подивилася на батька, ніби хотіла знати, що не плутається. «Вчора», – а я кажу собі, що ми все одно, швидше за все, вже сиділи в автобусі. «Марина прийшла того дня ввечері, як завжди», – почав тато, який до цього мовчав.

«Літали знову десь із Дариною, хіба я знаю... Судоми почалися вночі. Спочатку вибювала вечірній борщ, а потім – лише воду. Нічого в собі не втримає. Йойка порадила нам давати їй щоразу, як тільки прокинеться, чай з краплею меду. Мама або я тут весь час сидимо, щоб не пропустити, коли вона прокинеться. Ось мед, і ось ложка».

Тато простягає мені і чеше за вухом, а це ніколи не чула, щоб він сказав так багато й одразу.

Мама прошепотіла, що суп з'їли всі троє, що це не через нього. За той час, що ми не бачилися, її волосся посивіло повністю. Я згадала, тоді це було десь п'ять років тому, коли ми всі втрощі вирушили скупуватися до Вінниці. Батько шукав дзвіночки для двох нових баранів, а мама – джутові мішки для картоплі. Продавець цих дзвіночків думав, що татова дружина – це я, а мама – просто якась тітка, котра до нас випадково припелася.

Наче уві сні тепліяюся будинком, навколо двору і квітників, і думаю про те, що нерозумно їхати до Житомира по ліки, коли навіть як слід не знаємо, що з нею трапилося. Тим більше їй не було тоді й чотирьох років, коли ми її мало не втратили, бо лікар із Вінниці, як він тоді зізнався, помилився при пальпації. В лікарні на коридорі, де всі мали повно всякої роботи, але не було кому правильно прощупати дитину, котра несамовито ревіла, у Марини тоді розірвалася сліпа кишка. Тоді всього ми мали десять хвилин, і Люба це підтвердила, що ось-ось це могло погано скінчитися.

Раковина, кухня, хоча там не варилося, що велику кухонну стінку п'ятилітньої давності, на яку батько заощадив з продажу овець, а мама – овеців і птиці, пенсія була на хліб і татова – на сорочку, так, раковина, кухня, спальня батьків і потім ота порожня кімната, яка раніше належала братам і мені, а тепер була Маринина, там я ходила від стіни до стіни і бачила те, що раніше ніби там і не було. А може й дійсно не було. Липкий папір для комах, речі, картини, горшки, рушнички, з яких просто витирається пил і Марина їх навіть не могла досягти, щоб не розбити

або не заплямувати. Наче коли вдихаш, але не можеш видихнути, бо не виходить, бо затхлість тримається всередині, і не можна її вивітрити. В кімнаті Марини провітрювалося тільки один раз в день, обережно кризь щілину, і той теплий вітерець, розгойдуючись, як дівоча спідниця, падав їй на грудну клітчку, наче важка мармурова плита. Отака, які у Празі у метро поставили ще комуністи, а виривати їх буде вже якась інша цивілізація, яка прийде після чехів.

Я знала, що так буде. Так і було. Що вже через кілька годин вдома всі будуть знати, що ми приїхали, і під усяким приводом до батьків додому занадяться натовпи гостей. Десь поодинокі, десь вдвох, втрощі, по парі яєць, по ще якусь дурницю, діти – бігом без вагань цілим провулком, бо вдома їх відрядили «у розвідку». Для них я купила поліетиленовий пакет мильних бульбашок, тож від них швидко настав спокій. А Марині для Барбі – ще й візочок з коником, і набір гумки, і скріпки. Це лежало на підлозі біля ліжка, поряд із сплячою худенькою дівчинкою, куди ніхто з гостей не мав права заходити. Аж тільки потім – Дарина.

Про Прагу в Миколаївці хотіли чути всі. Якщо ми з Олегом не сиділи біля Марини або з батьками на кухні, то навідувалися до подвір'їв на вулиці або й це далі. Запикували нас, коли ми збираємося почати будувати ту хату в селі, як виглядають будинки в Празі, а що наші земляки, як там мають, а що чехи... А скільки коштує хліб і скільки – дорога автобусом? А коли я сказала, що до мультиплексу «Галаксія» наш будкультури помістився б разів по п'ятнадцять, а скільки фільмів тут показали, відколи його побудували, там стільки за один день показують, то хтось казав «нічособи», а хтось – ну то й ці, мультиплекс – це як трохи більший біограф, а чехи проти українців тільки такий собі маленький народець, і тільки тому, що ми в Україні поки що маємося не найкраще, то це й не означає, що маємо кланятися всьому, що там є.

Русе – Скоп'є – Штуттгард –
Прага 2011–2012

Перекладено за: Hůlová Petra.
Čechy, země zaslíbená. Torst,
Praha, 2012, 228 s. – стр. 50–56.

Бара Греґорова (Bára Gregorová) (1980)

– письменниця
і перекладачка польської
та російської літератури
на чеську мову, редакторка
iliteratura.cz, публіцистка,
гід, мандрівниця,
альпіністка. Під час
тривалого перебування
в Киргизії (2005–07)
написала дебютну прозу
«Камінь – гора – Папір»
(в-во «Лабіринт», 2008).
Часто навідується в Україні,
мала зустріч у київській
книгарні «Є». Грає на
саксофоні і співає у джаз-
рок-групі «Єнісей».
Проживає у Празі.

Камінь – гора – папір

Текст: Бара ГРЕґОРОВА,
переклад з чеської: Олексій СЕВРУК

ВИРІШИМО БУДЬ-ЯКУ ВАШУ ПРОБЛЕМУ!!! БОГ Є МОРКОВІ я знову пішов до вбиральні між другим та третім вагоном, і з'ясував, що під час моєї відсутності тут хтось накалякав ось таке. ні фіга себе, кажу сам до себе подумки і зігрівлю свої задубілі посинілі пальці, в яких мну біломорку, тому що, як я вже десь колись натякав, у цьому почонгу холодно, мов у трупарні, і зовсім не схоже, щоб протягом кількох наступних годин, чи навіть днів, можна було сподіватися на потепління. так, ніби це було якесь випробування від Засбаної, яка хоче мене підготувати до того, що там, нагорі, теж

не бозна-яка спека. а що Вона... Вона, зрозуміло, звикла до того, що в неї вдома не топиться, і що коли йде в гори, то має тепло одягтися, а якщо вже з якоїсь невідомої причини цього не зробить, то мусить мати хоча б невичерпні ресурси теплих шкарпеток, спальників, чохлів, шапок, пуховиків... і вони в неї, типу, були. і ці ресурси були, вічні й незмінні. а я, я то що? я, котрий інколи вирушав легко вдягненим, без всього цього причадалля, бо мені було ясно, що як тільки буде можливість, як тільки матиму першу okazію, то злиняю звідси, і ніхто мене ніколи не знайде, бо я вистригну

до першого ж поїзда, який злапаю там внизу, і той повезе мене, аж поки не спиниться на кінцевій. на другому боці цієї історії, де я зараз головний герой.

ну да, натомість я все ще сиджу в цьому почонгу, навколо мене проплітаються дома і безкінечне поле, а я втикаю у вікно на все це манкурт-реаліті-шоу, яке для мене приготували мої доброзичливіці. з вікна по мені хулять морозне осіннє повітря, і я бачу, як до мене наближаються мої старі знайомі менти, яких я тут зовсім не чекав. як почонг помалу, але невпинно гальмує і двійко цих

плешивих дядечок, у яких тим часом вирости недючі крила, вскакують до моєї купешкі, беруть до рук стетоскопи і лежача і знов починають ставити свої надкукуливі вапроси, тіпа:

«слухай сюди, малий засранцю, білет маєш?»

без атства, що я маю казати, коли в мене його нема, того білсту.

«слухай сюди, малий засранцю, а щеплення в тебе взагалі є?»

ну скажи-ка, привітка у теб'я єсть?

я почуваюся мов пташка, піймана до клітки китайської грамоти, і я, під звучання мого улюбленого шлягеру, дозволяю вплутати себе в іншу самовиту історію, що вже терпляче чекає на свого героя....

Дзвінок номер 2 (24:36)

– Альоо? Іра? Ви там? Ви вже доїли? Слухайте, а хто ви взагалі за знаком Зодіака? Не те щоб воно мене так цікавило, просто, раді інтереса, гиги, я наприклад мавпа, гиги, і скажіть мені ще, скільки вам років? Ви жоната? Тобто, хаха, заміжня? Ну, Ірочка, ви ж не образились на мене за те, що я вам кинув трубку? Правда?

– А? Я? Я ні, але знаєте, що це у вас за манера, дзвонити до незнайомих дівок, до того ж так, серед ночі? Мій чоловік ось-ось прийде додому, і що я йому скажу, що я тут просто так тринджу по телефону з якимось незнайомим чуваком? Та й взагалі, якийсь ви вже дуже наглий, дерзкий, так би мовити, яке вам діло до мого віку? Га? Гарно я тебе обложил! (як ту собаку на тарілці, подумала про себе дотепна дівця) – Енд бай зе вей, ви часом не забули про свого друга – Аркашу? Чого це ви тут говорите зі мною, а ваш закладичний дружан вас раптом перестав цікавити? Га?

– Я? Я ето... я... мнє просто страшно нравиться ваш голос, у вас такий бардзо інтересантний, глубокий голос, знаєте, щось у вас є таке дивне... ви иностранка, вгадав? У мене вже дуже давно не було дефчюонкі, але в школі якось була в мене така... напів-німкеня, так вона потім тойво, уехала дамой, потім я якийсь час зустрічався з росіяночкою з москли, хм, і з хохолкою із-за поріжжя... хм, а потім дуууужо довго ні з ким, ось бачите, який я самітній? Бачите? Слухайте, Іро, скажіть мнє по секрету, ви ж незнаміжня, правда? Я вам не вірю!

(слухавка знову падає, немов завіса ночі в п'яній виставі, в якій немає навіть того абсурдного кінця, тобто КОНЕЦ!... а разом з нею падає додолу бабушкіно золоте кальцо з пальця малої дівчиці!...)

Дзвінок номер 3 (00:45)

– Альоо? Іра? Ета ви? Слухайте, у вас там, по мойму, щось з телефоном не таво. Щось нам обірвався контакт. А знаєте що? Скажіть мені один секрет? Що ви взагалі робите? Я вам ні мішаю?

– Слухайте, руслане, що я вам можу на те сказати? У час ночі? Я ж вам не якась там людмила, а кожна нормальна людина в цей час вже спить, я, правда, не сплю, але я не зовсім нормальна, так що, як гаваріцца, не переживайте! А щодо моїх секретів, так я вам нічого про це не скажу, бо тоді це б вже не були секрети і ви б мені потім вже не схотіли дзвонити, хаха. Ви такий смішний, хаха... гиги... гого...

(з трикутника хелльвага все ще щось лишається, проте не важно, дерево за вікном тихенько коливається)

– Ірочка, ну добре, як хочете, да, ну, слухайте, скажіть мені хоча б, що ви робите? Я роблю на стройке, але сьогодні в мене вихідний і мені не хочеться спати, знаєте, скільки там мені того сну треба, краще б мені піти прогулятися з якоюсь милою дефчюонкай, бо самому мені якось не сильно хочеться... Давайте прогуляємся... Можна і без сабакі!

– Ви хочете йти на прогулянку в час ночі? Ви збожеволіли! Ну і взагалі, я вже хочу спати, так що я зараз покладу трубку, а себе покладу на кравать, а ви зараз також підете ляжете і вже не будете дзвонити до молодих дівчат.

– Вот! Я ж казав, що ви незнаміжня, хоча б щось я таки від вас дізнався! А ковдра у вас колюча? Та й волосалі? У вас в квартирі тепло? Тому що тут у нас не-е, мамка і сестрєонка лишають на ніч увімкнену плиту, щоб ми тут не змерзли, ось бачите, так ми тут і живемо...

– Ви тут взагалі живете якось дивно... за своїми правилами...

– Вот, же один секрет розкрито... значить, ви не звідси? А звідки, скажіть, ірочко –тім'ячко, ну пжалста, хватить з себе пугачову корчить... у вас такий дивовижний акцент, мені здається, що ви звідкись з росії, а сюди ви переїхали, вау, ще одна иностранка, нарешті! А я стільки років чекав!..

(слухавка падає з іностранных рук під звуки сусідських теле-радіо хвиль)

Дзвінок номер 4 (00:60)

– Альоо? Ірочка, ета ви? Наш контакт, дійсно, щось не зпрацьовує, слухайте, а ви ссріозно хочете спати? Ви не хочете зі мною гвати і возмояляти? Буууу.

– Слухайте, руслане, ви, звичайно, симпатичний пацан і все таке, навіть, досить смішний, а я – нічна сова, але в мене ще тут робота і спати я вже помаленьку збираюсь...

– Ееей, ірочка, а що ви робите, еслі не секрет?

– Слухайте, ви вже про це питали і тому, що ви від мене, як семиденна малярія, не відчепитесь, так я вам це скажу: я роблю перєводи, а ще я преподаватель, лінгвіст, фрштен зі!..

– Ееей, ірочка, а які мови, якщо не секрет.

– Слов'янські, це не секрет.

– Ееей, ірочка, а можна, я до вас на курси запишусь.

– Звісно, можна, ясень пень, але хіба вас навіть не цікавить, які саме мови я викладаю? Да, ви смешной.

– Нініні, я до вас запишусь навіть на хархарську, тільки скажіть, куди і коли маю до вас прийти! Слухайте, а англійську ви знаєте? Мені конче треба попрактикуватися, так щоб індивідуальна, не в групе, але так, щоб я був сам, наєдіне, так би мовити. Знаєте, я вчив англійську в школі, але я вже всічко-все забил. Ну і ось, ви саме той, тобто та, хто мені треба, вау, стільки щастя за одну ніч.

– Ну-ка, пдждіте, ви ж сам собі відповіли на свій вапрос, ви же зауважили? Я, звісно, англійською розмовляю, але дійсно не знаю, чи зможу вам допомогти, в принципі, можемо спробувати, але тепер мене зоставте працювати і спати, ладненька? Понял?

– Ой, ірочка, ви мнє нравітсьє, ви така самостійна і у вас такий очаровательний голос, тож скажіть мені ще, якоого кольору у вас колюча? Та й волосалі? Струнка...? (зетеропауза на обох кінцях дрову) – Ай-яй, я ж це відразу казав, хм, ета судьба, што ми вот так вєстрєтілісь, правда? А...

– Гаразд, окей-жокей, ладна, завтра, тобто, вже сьогодні, подзвоніть мені і ми якось домовимось, понятненька, та-варіш? Споке ноші.

(і слухавка летить межі очі)

за Bára Gregorová:
Kámen – hora – papír,
Praha, Labyrint, 2008

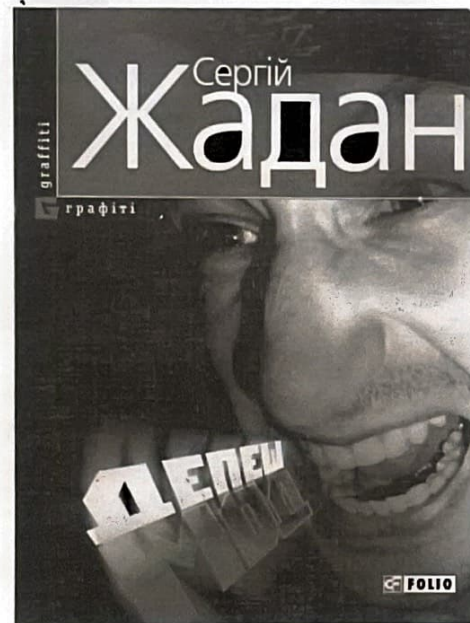
Depeche Mode

Text: Serhij ŽADAN
Překlad: Miroslav TOMEK

15. 2. 2004

Když mi bylo čtrnáct a měl jsem svůj názor na život, poprvé jsem se nalil alkoholem. Co to šlo. Bylo teplo, nade mnou plula modrá nebesa a já ležel a umíral

jsem se bavil, se kterými jsem se čas od času vídal a se kterými jsem měl co do činnosti. V podstatě mi nevadilo, a já jim doufám taky ne. Co dál? Byl jsem spokojený s tím, kolik jsem měl prachů, tedy, nebyl jsem spokojený přímo s jejich množstvím, vždyť jsem ve skutečnosti prachy skoro nikdy neměl, spokojený jsem byl se samotným principem toho, jak se kolem mne pohybovaly: už v dětství jsem postřehl, že bankovky se objevují právě tehdy, když je potřebuješ, a to v přibližně nezbytném množství: většinou to fungovalo, stoprocentně to fungovalo, samozřejmě pokud neztratíš poslední zbytky svědomí a uchováš si aspoň drobet nějaké slušnosti, myslím jako že si třeba čistíš zuby nebo nejíš vepřové, když jsi muslim, pak se ti s pravidelností, kterou nechápeš, zjevuje anděl s černými klotovými rukávy a lupou na křídlech,

na špinavé matraci a ani si nemohl dát vyprošťovák, protože mi bylo teprve čtrnáct a ještě jsem se to nestihl to naučit. Za posledních patnáct let jsem měl víc než dost důvodů, abych tenhle život neměl rád, život mi od samého začátku, od té doby, co si ho všimám, připadá být zákeřný a nevďěčný, hned si zvykl způsobovat mi takovéhle průšvihy, na které se mi nechce vzpomínat, ale které si člověk zapamatuje. Ačkoliv já, sám za sebe, jsem si nikdy nekládl žádné zvláštní požadavky – je vidět, že můj vztah k životu je v pohodě, dokonce i přes jeho klinickou přítomnost. V podstatě jsem byl spokojený se vším, pokud tedy zrovna nedocházelo k nějakým vnějším intervencím: byl jsem spokojený s podmínkami, ve kterých jsem žil, byl jsem spokojený s lidmi, s nimiž

jenž tvůj běžný účet osvěží určitou peněžní částkou, zhruba takovou, abys na jednu stranu úplně nenatáhl perka a na druhou si zase moc nevyskakoval a nezkaňhal si reinkarnaci kupováním tanekrů ropy nebo cisteren líhu. Byl jsem s tím spokojen, anděly jsem v jejich počínání chápal a podporoval. Byl jsem spokojený se zemí, kde jsem žil, s množstvím sraček, kterých byla plná a které mi v nejkrutičtějších úsecích života sahaly po kolena nebo i výš. Chápal jsem, že jsem se docela dobře mohl narodit v jiné, daleko horší zemi, třeba s tvrdším podnebím nebo autoritářskou formou vlády, kde by se u moci nacházeli ne jen tak nějaký pitomci, jako v mé zemi, ale nějaký pomatení pitomci, kteří by vládou předávali spolu se zahraničním dluhem a domácím

tmářstvím svým potomkům. Takže jsem soudil, že to ještě dopadlo dobře, a moc jsem si z těchto věcí nedělal. V podstatě jsem byl spokojený se vším, byl jsem spokojený s televizním obrazem, který jsem viděl za okny míst, kde jsem bydlel, proto jsem se snažil nepřepínat kanály moc rychle, neboť jsem si stihl všimnout, že jakékoliv projevy pozornosti ze strany reality, instalované v mém okolí, nevyhnutelně končí předváděcími mrzutostmi nebo prostě drobnou každodenní debilitou. Realita je fajn sama o sobě, ale úplně zrádná při výpočtu pozápasové statistiky – když analyzuješ svoje a její údaje, vidíš, že faulovala mnohem víc, ale vylučovalo se jenom ve tvém týmu. Jestli mě něco doopravdy trápilo, byla to právě tahle neustálá a naléhavá snaha tohoto televizního obrazu navázat se mnou nepřirozený pohlavní vztah, tedy prostě a jednoduše řečeno: ojetat mě a využít k tomu moje vlastní občanská práva a křesťanské povinnosti. Těch svých 15 let dospělého života jsem prožil vešle a nešťastně jsem se budování občanské společnosti, nechodil k volbám a úspěšně se vyhýbal kontaktům s protilidovým režimem – tedy pokud chápete, co chci říci: nezajímala mě politika, nezajímala mě ekonomika, nezajímala mě kultura, nezajímala mě dokonce ani předpověď počasí, ačkoliv to byla div ne jediná věc v téhle zemi, která vzbuzovala důvěru. Stejně mě ale nezajímala.

Ted' je mi 30. Co se za posledních 15 let změnilo? Skoro nic. Dokonce i ten... prezident vypadá pořád stejně, v každém případě se jeho portréty pořád retušují jako dřív, toho jsem si všiml i já. Změnila se hudba v rádu, ale to já v podstatě neposlouchám. Změnilo se oblečení, ale osmdesátá léta jsou, pokud to dobře chápu, nadále v módě. Nezměnil se televizní obraz, pořád je lepkavý a sžíravý jako limonáda rozlitá po parketách. Nezměnilo se podnebí, zimy jsou pořád stejně dlouhé a jara dlouho očekávaná. Změnili se přátelé, jedni navždycky zmizeli a jiní se zase objevili. Změnila se paměť: je delší, ale ne lepší. Doufám, že mi bude stačit ještě na nějakých 60 let každodenního zevně a nezlozmné duševní rovnováhy. Což je přesně to, co bych rád. Ámen.

Voccek

Text: Jurij IZDRYK,
překlad z ukrajinštiny: Petra GRÝCOVÁ

Představujeme současného ukrajinského prozaika, básníka, esejistu, překladatele, publicistu a hudebníka Jurije Izdryka. Různorodé ukázky pocházejí z jeho románového debutu, složitěho prozaického tvaru inspirovaného historickou i literární postavou Vocckem.

Hrdina této knihy je téměř neuchopitelný – při hledání vlastního „já“ se někdy rozpadá do několika osob, jindy v sobě spojuje celé skupiny nejrozličnějších osobností a jindy prostě mizí v houštích nekonečných reflexí. Příběh jeho života a lásky je podán ve fragmentech snů a přání; celá tato kniha je, konečně, jeden velký sen, občas děsivý, občas veselý, občas smutný.

Druhy bolesti

Vždycky zbývá klasifikace. Ještě. Konečně, v tom také nedošlo významnějších úspěchů. Znal mnoho druhů bolesti, ale jen tři se staly předmětem klasifikace. Přinejmenším tři. Bezesporně tři. Samozřejmě tři.

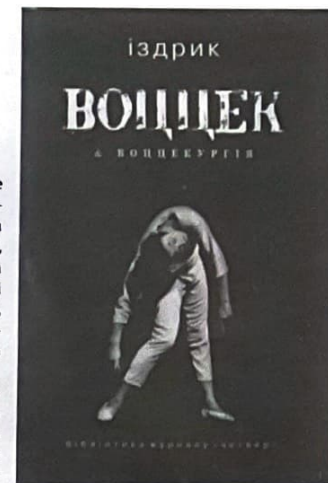
První se soustředila někde v nadočnicových obloucích. Byla to velmi lokální bolest – nezabírala ani celý kubický centimetr mozku, ale ta lokálnost přinášela nový odstín nesnesitelnosti: Zdálo se totiž, že lze uchopit bolavé místo konečky prstů a vytáhnout ho z hlavy, jako se vydává z prstu třísky. To byl klam. Bolest se schovávala blízko, někde pod samotnou kostí, ale lebka jí byla spolehlivou ochranou. Prsty mimovolně rozdíraly kůži na čele, marně se snažily prodat se dovnitř, a potom lezly do očí, jako pavouci se spouštějí do očí, aby alespoň očními dulkami pronikly do mozku a – nic mimořádného – prostě se podírbaly nad/pod obočím, takže bolest, to není vždycky bolest, to není vždycky bolest, to vždycky není prostě bolest, ale, vybraně řečeno – kvintesence svědění.

Druhý typ také nebyl úplně, jak se říká, čistým klinickým případem. Přinejmenším všechno začínalo velmi neobvykle: Kůže na hlavě se zdála být najednou těsná a začala tláčit, tak jako tlačí na noze o číslo menší bota. Zpočátku to zdánlivě ani moc nevadilo, ale když přišla noc, ukázalo se, že složit hlavu na polštář je absolutně nemožné. Ten otlačený výběžek začínal pálit jako oheň. Ale to ještě nebylo to nejhorší; a už se nezdálo být nejhorší neschopnost schovat tvář v dlaních nebo vzít hlavu do rukou

(udivený, proč nepřichází apoštol), protože nakonec už nebyl možný žádný pohyb – neboť zoufalstvím sevřeně čelisti, sotva postřehnutelně napnutí šíjových svalů, polykací reflex nebo dokonce chvění očních víček stačilo k tomu, aby se svěráky bolestí stiskly ještě jednou a ještě jednou a ještě, až dokud se uprostřed obolavělé slupky nerozlila voda čistého prozření (průzračného svědomí).

Hlouposti jsou to všechno. Lexikální džungle. Opravdovou nehybnost vyžadoval pouze jeden (třetí) případ, kdy mozek uprostřed sesychal, scvrkával se do velikosti ořechového jádra, a tento z obnažených nervových zakončení spletený ořech držel

se jako srdce zvonu na jedné jakési pohybné páteřní šňůře, jako to srdce zvonu bušil, bil do rozpalených stěn lebky, do stěn opatřených rozpalenými hroty nejčistšího španělského železa a trny neautentičtější mezopotamské trnky namočenými v nejrušnější carské kořalce a neindianštějším kurare. Nehýbat se samo o sobě neznamenalo záchranu. Bylo potřeba najít tu jednu – jedinou polohu, ten jeden-jediný úhel, ten jeden-jediný odpovídající poměr sklonu těla a hlavy a rozmístění končetin, kdy nastávala křehká, téměř nereálná rovnováha mezi přitažlivostí, tepenního tlaku a malé pevnosti páteřního lana, a kdy nenáviděné ořechové jádro mozku znehybnělo v krátkodobém stavu beztlaku mezi rájem kurare a rájem ohně. Ale – ach bolestní klame! – stačil neopatrný úder srdce, aby sebou jádro škublo a už se nevohodně radostnými poskoky kutálelo vstříc... no však vy víte čemu. Ve snaze obnovit ztracenou drahocennou rovnováhu jsi sebou ty/on instinktivně zmlátil a jádro, stěží brzděné šňůrečkou už letělo na druhou stranu a již zmíněné hroty se s potěšením zabodávaly a zanořovaly do něžného citlivého těla mozku. Nejnešťastnější na tom všem bylo, že s každým novým úderem se bolest stávala ještě palčivější a ostřejší, ale to prokláté crescendo nikdy nekončilo bezvědomím, každopádně se mu nikdy vědomě nepodařilo dojít tou stezkou až ke ztrátě vědomí, protože někde v půli cesty ho strašlivá nevolnost a slabost přinutily ustrnout na jakési dost vysoké a nesnesitelné bolesti – notě a podat se zcela jejímu zvuku až k vnitřním zachvěvům a křečím, jež se snažil zbrzdit zbytky pošramocené vůle, až do chvíle, kdy nebezpečí začalo útočit odjinud a začalo tuhnout ohle, a počínaje konečky

prstů se svíraly ruce a nohy a křeč se sunula pořád dál a dál, dovnitř a do hloubky a pak se blížila k srdci, přiblížila se tak blízko, že cítil, jak se svírají srdeční svaly, a ten pocit ho okamžitě srážel na zem, a to už bylo načase na něco přijít, protože bušení v hlavě se slévalo v celistvý táhlý hukot a zvony a vytří sířen a svištění letících nábojů a křik rozbolavělé rodinky a hlava tloukla o podlahu a tělo se svíjelo v konvulzích, jež omrzalo, rozmrzalo, roztávalo ze smrtelného chladu.

A tak byla tato klasifikace to jediné, čím se užíval ve chvílích odpočinku a při bitvě. Pořád ještě klečel na kolenou a už nepotřeboval žádné experimenty, aby si uvědomil, co ho čeká dále. Kdyby bylo aspoň možné předpovědět trvání – dvě nebo tři hodiny, atšit klidně i den nebo den i noc, ale ted' – to věděl přesně – mohl běh času zamrznout, roztáhnout okamžik na rok i deset, jakoby si někdo, sledující vše v nezvyklém zpomalení, liboval v tom, jak ostří břitvy rozsekává neexistující tělo oční bulvy. „A tak, bratříčku, pozor, připrav. Úbor číslo tři. Dnes budeš znovu zvonek pro něčí pobavení. Ty jsi prostě profesionální klapadlo – tudíž jsi někdo. Víc píle, bráško. Více zvukné napjatosti kovu. Víc pitomého šileného píštění.“ Ještě v sobě našel sílu vstát, natáhnout kalhoty a pustit vodu. Potom se dopotácel do postele. Crescendo teprve začínalo. U postele si znovu klekl a opřel se čelem o chladnou kovovou tyč. „Tak pojď“, oslovil někoho. „Děle, jo. Vyslechnu si ten orchestr až do konce. Tak děle!!!“, zavřel se ve všech sil a rozpraskané rty se sotva pohnuly.

Bylo mu, pokud se nemýlím, bez pár měsíců třicet dva, říkali mu Voccek. Bože, jak se mi to všechno zhnusilo.

Петра Грицова (Petr Grycová)

– народилася 1987 року в Празі і навчається тут на Філософському факультеті Карлового університету, на україністиці та германістиці. Хоча вважає сама себе більше германісткою, ніж україністкою та швидше лінгвістом, ніж літературознавцем, захопилася під час проекту видання публікації «Мандри сучасною українською літературною країною» («Putování současnou ukrajinskou literární krajinou») романом Юрія Іздрика «Воцек», про який для цієї публікації писала, і тому взялася його перекладати. Має намір перекласти цілу книжку і може навіть продовжувати іншими творами Іздрика. До тепер публікувала деякі розділи «Воцека» у чеських літературних журналах.

Hledání osoby

Samozřejmě, něco tu nesedí. Je něco nepravdivého, něku-li nespravedlivého, v poloprofesionální drzosti těch synonymických výrazů, v jejich skeptické rytmicе a rétorické syntaxi. Zbavuje důvěry v dané znění některých slov, možná příliš brzy zaznělo jméno, možná je neomluvitelné sousedství jména s daremným oslovením Boha.

Kromě toho se dá předpokládat celá řada nepochopení spojených s nejasností vzájemných vztahů mezi „já“, „ty“, „on“. Tedy mezi mnou, tebou a ním. Takže mezi Vočkem a Vočkem Incorporated.

Při hledání vlastního „já“, při pokusech vykryštalizovat tu neuchopitelnou substantii (předpoklad setkání první i druhé osoby) vždy narážíš na čisté technické omezení vnitřního optického zvěšení, takového nějakého neurofyziologického blow-up.

Takže celkem zákonitě a logicky jsi při hledání „já“ v útrobách lebeční skafopky zpočátku pln naděje projel pohledem celý mozek, tu neznámou a nedotčenou planetu, která se zdá být neobydlenou a neosídlenou a jejíž zdánlivá nehybnost, ba dokonce netečnost (nemožnost uvést do pohybu) ničím nenásvědčovala možností bouřlivých vnitřních procesů. (Tělo se svou mechanikou svalů, hydraulikou srdce a cév, šerou peristaltikou hadovitých rour a dětskou živostí nejnejjemnějšího epitelu se obvykle spojuje s apoteózou vitality; naopak vedoucí post, velitelské stanoviště celé té složité mašinérie, kde to zřejmě dnem i nocí musí vřít energickou prací, působící dojmem absolutní apatie, úplné bezduchosti, jakési idiotické lhostejnosti

paralytika. Kdybychom v uměle vytvořených anatomicko-astronomických metaforách chtěli pokračovat, museli bychom pro srovnání mozku s planetou vybrat planetu šedou, nezajímavou a zasmušilou – takovou jako například měsíc.)

Když jsi problemal její pustá teritoria a už bez zvláštního entuziasmu sis prohlédl všechny ty její prohlubně a hemisféry, talamy a hypotalamy, hypofýzy atd., započal jsi sestup do kůry a pod kůru, stále hlouběji a níž, odebral jsi vzorky choulolistivé půdy na nejrozmantějších místech, tvá analýza se stávala stále svědomitější, přesnější a dokonalejší, zde už se nedalo obejít bez čoček a mikroskopů; a tak první na řadu přicházely neurony, synapse, axony a dendrity a potom jádra, buněčné membrány, mitochondrie; tady už život bujel o sto šest, ale to prokláté „já“ stále nikde, – tvrdohlavě ses sunul do hloubi matérie, až jsi před sebou měl bizarní molekuly, jež jsi rozbíjel napadrt s umanutostí nemluvně, které se propracovává k vnitřnostem nové hracky; a potom jsi, vyzbrojený ani ne tak optikou, jako spíš různým prapodivným haraburdím – Wilsonovými teleskopy, elektronovými děly, Dopplerovými urychlovači a Focaultovými kyvadly – prozkoumával atomy a znovu jádra, a v nich protony, elektrony a neutrony, odděloval jsi neoddělitelné úlohy tří těles s coulombickou interakcí (dvou jader a mionu), a dvou těles, a jednoho tělesa, jenomže to samozřejmě všechno byly zbytečné snahy a naděje marné, protože někde za posledním prahem jsi se ocitl v jednom velkém nedělitelném neexistujícím Nic – zářivé podobě čisté energie – jež bylo na počátku všech věcí a všech světů a nakonec i celého vesmíru.

Bylo na čase se pořádně rozhlédnout a zeptat se: „A není to všechno jen přelud?“ Hledání „já“ začínalo být druhořadým, oškřiveno se, stávalo se nezajímavým. (Poznámky vnitřního cenzora: „Grafitová tečka napsaná nejostřejší tužkou je spíše znakem pro geometrickou tečku, znakem, nekonečně velkým v poměru k samotné tečce, která, jak víme, nemá rozměr.“) A po nějaké době si zlomyslné „já“ vzpomnělo samo na sebe.

Pravda, někdy se muselo čekat dost dlouho, ale čekání bylo náležitě odměněno.

Dlouho poté, cos zanechal marného hledání a již popsanych cest do hlubin, sis navykl omezovat své „já“ na povrch svého vlastního těla. Smířil ses s tím, že taková přilhlým pitím zvětšená játra nebo polyartritidou znetvořený prst s okousaným nehtem nebo ten nanicovatý výrůstek uprostřed, který má tu nestydatou schopnost zbytnět, nalívat se krví a dožadovat se satisfakce, všechny ty věci jsi také „ty“. (A tím pádem i nástup druhé osoby.) Smířil ses dokonce i s tím nepřilhlým hlubokým solizmem, podle něhož je „povrch těla“ také pojmem zcela konvenčním. Takže přechod od tebe, bezpochyby živého, k nejbližšímu okolí, nebezpečný neživého je podivně nejasný, rozmazaný, iluzorní: ty zmrtnělé konečky nohtů, odumírající vlasy, ten ztvrdlý pancíř zrohovatělé kůže... Kde se nachází šev? Kde mez? Kde hranice, jež by oddělovala a držela dál tebe od netebe? A tak i tady chybí diskretnost, a tvoje proměna, tvé postupné přeměňování ve vířící vzduch, který jsi sotva vdechl, nebo v nehybný kámen, jenž podepírá tvá kolena, je tak plynulý a nepostřehnutelný, jako když vteká voda do vody?

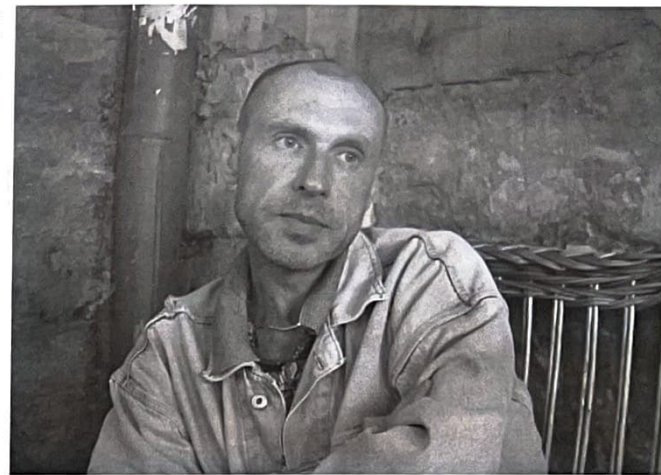
Nuže, ten zvyk ztotožňovat sebe („já“, „ty“, „on“) s vlastní biologickou slupkou jsi zavrhl jako zastaralý po nejednom (kvůli nemoci) fantastickém, ale tím neméně palčivém prožitku, kdy jsi, očividně přebývaj na hranici života, vnímal sebe ne jako tělo, ne sebe normálního, ne osobu, ale jistou pulsující substancí, jež mohla přebývat i v tobě i za tebou, zabírat objem makového zrnka nebo vyrůstat do rozměrů pokoje, a to sis pak v sobě bez jakéhokoli pocitu nepohodlí a zmatku uvědomoval přítomnost již zmíněné kovové postele nabarvené na bílo, stoličky s otvorem uprostřed, žárovky a elektrické sítě – tu poslední jmenovanou jsi pocítoval stejně tak přirozeně a lehce, jako jsi zároveň cítil proudící krev v žilách – a ještě okno, podlaha, strop, stěny, a záchod a vodovod – to vše bylo tebou a ty jsi byl tím vším.

Pulzace té domnělé kuličky, toho nového a suverénního tvého „já“, nijak nezáležely na tvé, ať už jakékoli vůli a nepodléhaly žádným pravidlům. Taková nepředvídatelnost strašlivě vysilovala a unavovala. Protože sotva jsi „ty“ nebyl větší než jablko (a to jablko se s jistou nedbalostí napůl vykutálelo zpoza lebky), už ses za chvíli zas nafukoval, bobtnal natolik, že se do tebe bez problémů vešla dobrá třetina zeměkoule. Celá paleta nicotností, útrap a muk na tebe zaútočila, protože jsi okamžitě začínal vědět a pocítovat:

jak se někde v tvém vlastním nitru odbyvají tektonické zlomy a oceány kypící lávy bublají jako nějaká právě sněžená polévka; jak se gigantická stáda neradostných mraků v tobě kroutí do cyklónů a anticyklónů a prolévají po cestě deště a mimochodem ztrácejí blesky a hromy; jak jsou celé hory písku vzdouvány horkým všespálujícím větrem a jsou přenášeny stovky kilometrů ještě dále na východ, až na pobřeží.

Při tom (nebo vlastně k tomu) odstupňování dějů nemělo žádný význam, protože úplné stejné zřetelné jsi cítil: jak v nevelikém lesním jezeře tiše prolouvá skupinka plachých ryb (nebo spíš – rozlišoval jsi pohyb každé ryby ve všech možných hejnech a houfech všech možných řek, jezer, moří, vodojemů); a jak se několik kroků od postele, ve skříní, zakusuje do ofiicrské látky starého kabátu larva šedého mola (vážně jsi viděl pohyb každého chloupku každého brouka v celém prostoru tobě podřízeného světa); a jak jako ubohý, nikomu nepotřebný žok leží v

jednom z bytů
jednoho z domů
tuctového města
nevelikého státu
skromného kontinentu
tvé sešlé anemické tělo.

Юрій Іздрик

– народився 1962 в Калуші біля Івано-Франківська. Є визначним сучасним українським поетом, прозаїком, культурологом, есеїстом, перекладачем, музикантом, публіцистом та редактором. Його стиль належить до суто постмодерного. Іздрик вважається одним з чільних авторів станіславського феномену. Між його найвідоміші твори належать романи: «Воцек» (1997), «Острів Крк та інші історії» (1998) та «Подвійний Леон» (2000), які створюють, за інтерпретацією самого автора, певну специфічну трилогію. З есеїстики відомі збірки «Флешка» (2007) або «Флешка 2gb» (2009). Чеською мовою з'явилися переклади коротких текстів «Коридор», «Батько», «Вітер», «Приватний переслідувач» та «Вода». Переклад його найвідомішого роману «Воцек» наразі готується.

Іздриків специфічний стиль, який він уперше у прозі виявив у своєму романі «Воцек», видається дивною та серйозною грою з читачем, жанром, мовою, героями та й реальністю, яка робиться непевною.

Návrat do Štýrského Hradce

Text: Oksana ZABUŽKO, překlad: Rita KINDLEROVÁ

Můj děda Ivan Zabužko toužil v mládí stát se lékařem. Měl v plánu studovat medicínu ve Štýrském Hradci. Kromě vysoké úrovně tamní univerzity ho k takové volbě vedly i pragmatické důvody: ta část Ukrajiny, z níž pochází moje rodina z otcovy strany, tedy Volyn, patřila v meziválečném období k Polsku a na polských univerzitách pro jiné než polské studenty existovala omezení, dokonce kvóty. Ukrajinci tak většinou odjížděli studovat do zahraničí, nejčastěji samozřejmě do Rakouska, a to z tradice, která vznikla ještě před rokem 1918. Ale příběh mého dědy (kterého jsem už nezažila) daleko přesahuje hranice meziválečné krajiny východní Evropy a složitého dramatu tehdejších polsko-ukrajinských vztahů. Je to příběh o osudu a volbě.

Děda Ivan nikdy do Štýrského Hradce neodjel. Jeho otec, můj praděd, tvrdý a pánovitý jako všichni muži v rodině, zásadně odmítl podporovat svého nejstaršího syna na studii medicíny: děda měl zdědit otcův statek. Bez diskuzí byl poslán do Československa studovat zemědělství. A jistě si na studii nevedl špatně, protože do roku 1939 se majetek pod jeho správou nejen zvětšil, ale i rozrostl: děda hospodařil s horlivostí člověka, pro nějž byla práce totéž, co pro jiné alkohol či drogy. Nespál déle než pět hodin denně a děti si zvykli na to, že se v tátově pracovně vždy svítí. O Štýrském Hradci se nikdy nezmiňoval. V roce 1939 přišli bolševici a majetek, kvůli němuž se děda vzdal svého snu, přestal existovat. Půdu mých předků zabral kolchoz. Vím, jak děda po Štýrském Hradci toužil. Vím to proto, že když se jeho nejstarší syn, můj pozdější otec, chystal ke studiu, už po válce, v sovětském Lvově, děda jej poslal tam, kam se v mládí nedostal sám: na medicínu. Můj otec doma neřekl ani slovo a vrátil se z příjmaček jako student filologie. Pozdě v noci, aniž by předem poslal telegram, šel z nádraží domů pěšky deset kilometrů přes pole jako v horečce. Celou dobu vzrušeně přemýšlel, jak otci předloží svoji svědčivost. Když se přiblížil k domu, málem omdlel: v hloubce zahrady se ve tmě mihotalo světlýk cigaret. Děda nespál, čekal na něj.

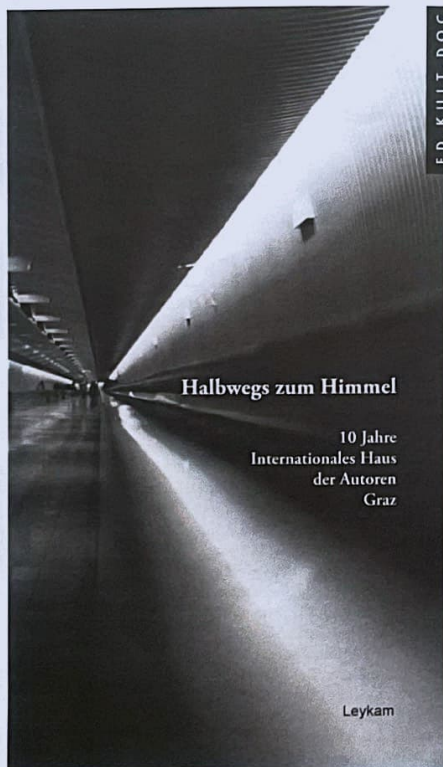
„Tak co?“ zeptal se krátce. „Udělal jsi zkoušky?“

„Udělal,“ povzdychl si čerstvý obdivovatel krásného slova. „A... na co?“ (Něco se musel domýšlet, něco cítit – nebo snad v synovi poznával sebe, osmnáctiletého, viděl, jak ve snech žije svůj vlastní „Štýrský Hradec“?) A můj otec, kterému z hlavy vyletěl celý během těch deseti kilometrů tak pečlivě připravený ohnivý monolog, prostě musel říct pravdu, celou pravdu a nic než pravdu: „Na filologii.“

Děda zabručel. Zřejmě mu hlavou letěly všechny možné důsledky toho, co uslyšel. „Takže budeš učit,“ uvažel nahlas. „A možná i psát do jejich novin („Sověti“ byli pro dědu navzdory „oni“, byla to „jejich“ vláda a „jejich“ noviny). Víš, co sis vybral, synu? Taký budeš celý život pracovat s lidmi. Jenom ne s tělem, ale s duší.“

(V té době, na druhém konci kontinentu, v Paříži, dopisoval Camus svůj *Mor* s touž vírou, nyní již ztracenou, že být l'homme de lettres v našem nemocném světě znamená být lékařem, uzdravovatelem...)

„Nu což,“ konstatoval děd, „ať ti Bůh pomáhá. Jen věz, že zmrzačit duši člověka je jednodušší než tělo. Pokud bych se někdy dověděl, že jsi někomu zmrzačil duši, ať podvodem nebo nespravedlností, pak bych tě raději viděl tady,“ mávl cigaretou a chlapi se zdálo, že její rudé světýlko ve tmě hoří jako biblický ohnivý sloup, „tady na té větví...“ V podstatě to je parafráze první Hippokratovy přísahy: „neublížíš“:

Poprvé vyšlo v překladu do němčiny ve sborníku *Halbwegs zum Himmel: 10 Jahre Internationales Haus der Autoren Graz* (Leykam Verlag, Graz 2007). Zde přeloženo z: *Oksana Zabužko, 3. manu knuz i juođu, Meridian Czernowitz, Kamjanec-Podilskyj 2012, 376 s.*

myslím, že z mého dědy by byl dobrý lékař, kdyby se ve své době rozhodl v českých Poděbradech přesednout na vlak do Štýrského Hradce...) Za doslovnost tohoto rozhovoru ručím: otec ji pokaždé vyprávěl stejně, tak, jak se mu navěky vpečetila do vědomí. Říkal, že se nikdy v životě necítil tak strašně

jako v té chvíli. Ačkoli mu bylo vyměřeno zažít na tomhle světě všechny možné hrůzy, které postihly osudy ukrajinské inteligence jeho generace: těsně před oběžením diplomu ho čekalo zatčení, výslechy na GB¹, šest let exilu na Sibiři a později, po šťastném historickém interludu Chruščovovského „tání“ a bouřlivých 60. let, opět „druhé kolo“ – výslechy KGB, propuštění z katedry na univerzitě, odebrání titulu, zákaz publikovat, jednoduše řečeno „zákaz profese“. Těže profese, již si vybral jednou jedinkrát stejně jako ženu, a které věrně sloužil dle dědovy závěti.

„Ničeho nelituji,“ řekl nám s matkou krátce před svou smrtí. A opět si vzpomněl na dědova slova řečená tehdy v noci, ale tentokrát dodal ještě něco navíc. Když se vrátil ze Sibiře, děda byl již smrtelně nemocný. Hodně spolu tehdy hovořili – už ne jako „starší s mladším“ podle hierarchie patriarchálních dynastií, ale jako rovný s rovným: jako dva dospělí muži. A právě tehdy se otec od dědy poprvé dověděl o Štýrském Hradci – o tom životě, který si děda přál, ale nemohl prožít.

Jak je to zvláštní, říkala jsem si, když jsem se procházela Štýrským Hradcem na jaře roku 2002 – osmdesát let poté, že se těmito uličkami mohl procházet můj děda (jen jestli by se pak stal mým dědou?, neubíral by se jeho život zcela jiným směrem? – s jinou ženou, jinými dětmi, a vůbec, v jiné zemi?...). Jak je zvláštní, že toto město, které se v naší rodině po tři generace stalo symbolem „životu-jaký-měl-být-ale-neuskutečnil-se“, existuje doopravdy, že je skutečně, blízké a útulné jako vzpomínka na dětství. A voní tak, jak dětství má – horkými kaštany, mandarinkami a svařeným vínem... A co je vůbec nejpodivnější, že jsem se ocitla právě v onom městě – na hradě na kopci, odkud je vidět celé jako na dlaní, – se svým laptopem právě tehdy, kdy jsem začala pracovat na knize *Muzeum opuštěných tajemství*. Je to románová saga o třech generacích jedné rodiny, jejíž osudy jsou mezi sebou propojeny „podzemními“ nitkami táhnoucími se skrze celé 20. století, dlouhodobými následky jednou učiněné volby, neviditelnými během jednoho lidského života.

Z deníkových zápisků těch dnů: „Štýrský Hradec 2. 12. 2002. Možná se jako osobnosti opravdu více podobáme ne svým rodičům, ale rodičům našich rodičů, a tradice dávat vnukům jména dědů má hlubší význam, než se na první pohled zdá. V první polovině života své rodiče popírám, a když stárnou, ocitám se pro ně v rodičovské pozici (starat se a – nakonec – omýt: jako opačný pohyb návratu do lůna, tentokrát univerzálního, odkud přicházíme – zpět). Takto nevědomě zapadáme do těch „drážek“, které rod už „vyjezdil“, promazal – stáváme se vlastními dědy a bábami... Tam musíme hledat podobnosti, tam. (Táta by jistě chtěl, abych se podobala jeho otci).“

...Ne, mezi osobami *Muzea opuštěných tajemství* se děd Ivan neobjeví – ani v přímé, ani v „přenesené“ podobě. Jako portrét jeho generace v tomto románu slouží jiní „skutečníci“. Kvůli tomu jsem seděla v archivech, cestovala, nahrávala desítky rozhovorů... Takže nothing personal. Kromě jednoho detailu: až za románem udělám poslední tečku, pak pod daty 2002–2009, v seznamu útluků pro spisovatele, kde všude se kniha psala, bude na druhém místě stát Štýrský Hradec. Můj Štýrský Hradec – malá pevnost na kopci s výhledem na střeche lékařské fakulty... Já budu vědět, co to znamená.

2007

¹ GB (gosudarstvennaja bezopasnost) – státní bezpečnost. Pozn. překl.

Oksana Zabužko a Rita Kindlerová, Kyiv, 1995.

Oksana Zabužko (1960)

– přední ukrajinská spisovatelka. Do širšího čtenářského povědomí vstoupila díky „skandálnímu“ románu *Polní výzkum ukrajinského sexu* (1996, český 2001). Její texty byly přeloženy do tuctu jazyků. V českém překladu vyšla kromě zmíněného románu sbírka povídek *Sestro, sestro* (2006) a několik textů časopisecky a v antologiích. Její zatím poslední román *Muzeum opuštěných tajemství* připravuje k vydání nakladatelství Kniha Zlín.

Rita Kindlerová (1974)

– v současné době nejagilnější česká překladatelka z ukrajinštiny. Ve své překladatelské tvorbě se zaměřuje na tvorbu Oksany Zabužko (*Polní výzkum ukrajinského sexu* 2001, *Sestro, sestro* 2006, *Muzeum opuštěných tajemství* 2013), překládá také další autory. Sestavila a v roce 2009 vydala antologii ukrajinské povídky *Expres Ukrajina*.

джихад

внутрішній Дагестан
закінчиться внутрішнім Талібаном
або ж іще якимось терористичним
утрупованням тіла.
І коли ніч сідає, як птах над автобаном,
я хапаю ротом кисень, збігаються мудаки
і мудили,
збігаються алкоголіки з навколишніх хат,
а за ними – жінки і діти...
Україна – не Євросоюз, це – внутрішній
джихад,
де на гної і гівні проростають квіти.
І, побачивши тебе, ніби діву грудневу,
моє серце зупинилося щопівгодини...
скоро буде весна серцево-статева,
невеселі коктейлі, ігристі вина.
пластиковий посуд, і ми пластикові
наклічимо всі: і дівчат, і пацанів.
це не буде трилером, радше фантастикою,
і калина ростиме, мов крила в спині.
тож, якщо я режисер цього блокбастера,
де актори погані і грають без гонорару,
головне – не падати і не пропасти,
бо навколо купа халяви і шари.
бо ти проходиш щодня, і серце зупиняється,
мов коли дивлюсь сюжети про арабський
халіфат,
і все забувається, зникає, змивається –
Дагестан, Талібан, джихад...
і тепер відчую серце кожного,
кожного присутнього тут.
поки я можу дивитись на тебе –
в мене є парашут.
бо тепер я можу прийти і сказати:
ти мені знову вчора наснилася.
потім у відлльові чогось чекати, мовчки
стояти...
а серце спинилося, та не зупинилося...

donbass drum'n'bass

Він шепотів на праве вухо їй:
«Я везу тебе в Донбас на терикон.
Нарешті віднайду себе – піду в розбій,
а ти культивуватимеш, кохана, гідропон...»

Підтягнуться знайомі пацани з дитинства,
і доведеться заснувати пролетарський бенд
у стилі панк.
Ми зробимо Донбас коліскою державництва
і українства!

Між записом пісень нам знову доведеться
грабувати банк...

Запустимо, звичайно, потяг «Маріуполь-
Верховина».
Хай буде там вугілля, гідропон із терикону,
люди теж...
Щоб вся родина, аж від батька і до сина,
у одне-єдине –
заграли джаз, читали реп, рубали куш і кеш!
А що в скалі?

Прямий ефір ми б транслявали
у безмежність...
Про нас пішов би слух по всій землі...
Присидуйтесь! Таких, як ми є, певно,
меншсть...
а може й більшість?.. Ми рубасм сю скалу?
А що в скалі?

кокоси і кокаїн

Стрибай на місці, поки прийде квітень.
Ми не поїдемо нікуди... все це дуже сильний
гон...
але прикольню було б весь Донбас засіяти...
у гідропон...»

ти знаєш високі ліси ще вищають
рушамо в Косово з цих-от причин
тебе й мене повісить
бо з нами кокоси і кокаїн

ти знаєш усюди Європа
і зараз уже не середньовіччя
в кафе на околиці джазмен із синкопою
ховає від нас обличчя

і Польща якась передвосина
митники ходять ватагами
давай зачекаємо з венами
бо завтра – вранішня Прага

земля парус реве та стогне
і ми оминема Чол
а наші міста як маленькі вогники
усюди грає хіп-хоп

повернення
наше
відбудеться
знайдемо
будиночок
коло кордону
і всі наші вірши
збудуться
цвістиме
любов від
Сяну до Дону

а наші пісні
повстанські
підспілюс
навіть пес
вітає земля християнська
Христос воскрес! воїстину воскрес!

засинай

засинай, срібний серп півмісяця
не торкнеться твого чола...
зорі падають з тріском у Бистрицю,
нас любов взяла і обплела...

сни, як курява, як морські порти,
бетоновані руки вокзалних міст...
і, коли нам прокинутись закортить,
масмо встати на повний зріст,
простягнути руки, втримати ніч.
наші напрямки – травень, можливо, – лютий
пострадянські будинки у стилі кіч,
місто в морі, а берег – забутий...

дотепер невідомі жаринки видінь
закипають, мов чай на твоїй плиті.

Григорій Семенчук (нар. 1991)

– поет, організатор культурних подій
і фестивалів, учасник музичного
гурту «DRUMTIA TP», лауреат кількох
літературних премій та нагород,
програмний директор Львівського
міжнародного літературного фестивалю
в рамках Форуму видавців, шеф-редактор
соціокультурного часопису «ПРОСТО
НЕБА». Опубліковані вірші походять
з «дебютної» добірки «Внутрішній
джихад», яку видав Meridian Czernowitz.

Відправляйте гроші в \$, € або CZK
за новими низькими тарифами*!

ВІДПРАВЛЯЙТЕ 3:

ICE - OFS - V55
Vaclavské Náměstí 55, Praha 1
Mango Change - Jindřišská
Jindřišská 5, Praha 1
OM Traders s.r.o.
Vodičkova 710/31, Praha 1
Manjit Enterprises
Provaznická 10, Praha 1
Moses Chuks Nwamutalu -
Divine Favour
Krakovská 3, Praha 1

Uzair s.r.o.
Libušská 319 (SAPA), Praha 4
Horizont Glass
Kučerova 770/10, Praha 9 -
Černý Most
Mobile Letná
Milady Horákové 815/42, Praha 7
Kenh Viet s.r.o.
Olomoucká 61a, Brno, 625 00
Cizokrajné Potraviny
Cejl 85a, Brno, 602 00

Ariunjargal Dashnyam
Barrandova 14, Plzeň, 326 00
Sigalit s.r.o.
Dr. Davida Bechera 903/19,
Karlovy Vary, 360 01
Pegas Tour s.r.o. - Litomyšl
Nádražní 526, Litomyšl, 570 01
Dapcom
Květinová 2168/33, Jablonec
nad Nisou, 466 01

...а також з інших пунктів, де є послуга MoneyGram.

Пороги – культурно-політичний часопис для українців у Чеській Республіці. Виходить 24 рази на рік. № 21–22/2012 (рік XX): тематичний літературний випуск. Підписано до друку 6 грудня 2012 року. Тел. редактора: +420776852463 (тільки смс), +380506634526. Ел. пошта: porohy@seznam.cz. Скайп: porohy. Інтернет-адреса: www.ukrajinci.cz/cs/casopys-porohy/. Над номером працювали: Олексій Севрук, Олексія Лівинська, Богдан Райчинець та ін. Художнє оформлення та верстка: Тереза Меленова, Мартіна Донатова. За достовірність викладених фактів відповідає автор статті. Редакція залишає за собою право скорочувати матеріали і виправляти мову, не поділяти поглядів автора. Рукописи не повертаються. Часопис друкується із фінансовою допомогою Міністерства культури ЧР. Видає: г. о. Українська ініціатива в ЧР, ДНМ, Воцелова 3, 12000, Прага 2, ЧР, uicr@centrum.cz, www.ukrajinci.cz. Тел.: +420221419821. Ід. номер: 60448296. Розрахунковий рахунок: 1925774379/0800. Рекрстрація: МК ЧР/7044. Porohy - kulturně-politický časopis pro Ukrajince v České republice. Vychází 24krát ročně. Název je odvozen od ukrajinského «porin» – práh domu, říční práh. Č. 21–22/2012 (ročník XIX): tematické literární číslo. Uzávěrka: 6. prosince 2012. porohy@seznam.cz. +420776852463 (pouze sms), +380506634526, www.ukrajinci.cz/cs/casopys-porohy/, skype: porohy. Na čísle spolupracovali: Olexsiy Sevrjuk, Olexsia Livinsky, Bohdan Rajčinec aj. Grafika: Tereza Melenová, Martina Donátová, www.gd3.cz. Časopis vychází s finanční podporou Ministerstva kultury ČR. Vydává: o.s. Ukrajinská Iniciativa v ČR, DNM, Voceľova 3, 12000, Praha 2, ČR, uicr@centrum.cz, info@ukrajinci.cz, +420221419821. IČO: 60448296, číslo účtu: 1925774379/0800, registrační číslo: MK ČR/7044.

608 703 689

alexey.sevrjuk@gmail.com

moneygram.com

Отримуйте у понад 13 000 відділень в Україні:

ПриватБанк

ОЩАДБАНК

ІМЕКСБАНК

Банк ПІВАЛЕННИЙ

...та інших банках.

* Залучайте у оператора про доступні валюти у країні виплати. Переказ може бути отриманий у тій валюті, що зазначена відправником. Крім тарифу, може застосовуватись курс обміну валют, встановлений агентом або MoneyGram. Тарифи можуть змінюватись. Компанія MoneyGram International Limited уповноважена та регулюється Управлінням Фінансових Ринків (Financial Services Authority) у Великобританії згідно Правил Платіжних Послуг (Payment Service Regulations) 2009 (реєстраційний номер 502639). MoneyGram та Глобус є торговими марками MoneyGram. © 2012 MoneyGram. Всі права захищені.

MoneyGram.
грошові перекази

ПРАЦЮЄМО ДЛЯ ВАС! | Pracujeme pro Vás!

Часопис «Пороги» Časopis Porohy

видається вже 20 років | vychází už 20 let

інформує про життя (не лише) громади
у Празі та інших містах |
informuje o životě (nejen) ukrajinské
komunity v Praze a jinde

розповідає про цікавих людей |
vypráví o zajímavých lidech

допомагає мігрантам | pomáhá migrantům

не забуває про Батьківщину |
nezapomíná na vlast

є серйозним, але й... | je seriózní, ale také...

...жартує, співає, грає і танцює |
žertuje, zpívá, hraje a tančí

Читайте «Пороги», вони – Ваші! |
Čtěte Porohy, jsou Vaše!